

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA YASAĞI
VE İSTİSNALARI**

Oğuzhan ZİVRALI

**Eylül - 2024
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA YASAĞI
VE İSTİSNALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oğuzhan ZIVRALI

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Dünya BAŞOL**

**Eylül - 2024
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Oğuzhan ZIVRALI tarafından hazırlanan “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı ve İstisnaları” adlı tez çalışması 19.08.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet RAKİPOĞLU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Dünya BAŞOL

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Sadullah ÖZEL

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Oğuzhan ZIVRALI

Tarih: 01.10.2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA YASAĞI VE İSTİSNALARI

Oğuzhan ZIVRALI

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Dünya BAŞOL

2024, 76 Sayfa

Jüri

Dr. Öğretim Üyesi Dünya BAŞOL

Dr. Öğr. Üyesi Sadullah ÖZEL

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet RAKİPOĞLU

Dünyanın önemli bir kesiminde günümüzde yaşanan kaosların yanı sıra bazı devletler tarafından öteki başka devletlere karşı silahlı kuvvet içeren müdahalelerde bulunulduğuna şahit olunmaktadır. Bu müdahalelerin uluslararası hukuka göre meşru olup olmadığına ilişkin uluslararası hukukçular arasında birtakım tartışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasındaki düzenlemede kuvvet kullanma ve buna yönelik tehditlerde bulunulması hakkındaki yasaklar günümüzde de önemini korumaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağı ve istisnaları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Kararı ile Kuvvet Kullanma, NATO, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı, Meşru Savunma.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE PROHIBITION OF USE OF FORCE IN INTERNATIONAL LAW AND EXCEPTIONS

Oğuzhan ZIVRALI

Institute Of Graduate Studies Of Batman University

The Degree Of Master Of Science In Department

Of Political Science And International Relations

Advisor: Assist. Prof. Dünya BAŞOL

2024, 76 Pages

Jury

Assist. Prof. Dünya BAŞOL

Assist. Prof. Sadullah ÖZEL

Assist. Prof. Mehmet RAKİPOĞLU

In addition to the current chaos in a significant part of the world, it is witnessed that some states have intervened with armed forces against other states. It is seen that there are some debates among international lawyers about whether these interventions are legitimate according to international law. In this context, the prohibitions on the use of force and making threats regarding the use of force in the fourth paragraph of the second article of the United Nations Charter, still maintain its importance today. Therefore, this study will focus on the prohibition and exceptions to the use of force in international law.

Keywords: United Nations, Use of Force by United Nations Decision, NATO, Prohibition of Use of Force in International Law, Legitimate Defense.

ÖNSÖZ

"Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı ve İstisnaları" konulu çalışmanın amacı, uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri olan kuvvet kullanma yasağını derinlemesine incelemek ve bu yasağın istisnalarını ortaya koymaktır. Bu çalışma, uluslararası hukukçular, akademisyenler ve devletlerarası ilişkiler alanında çalışanlar için kuvvet kullanımı konusunda yol gösterici bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir.

Tez yazma süresince istek ve ilgi alanlarımı göz önünde bulundurarak akademik tecrübesi ve destekleri ile tezimin tamamlanmasında önemli emeği bulunan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Dünya Başol'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecim boyunca daima manevi desteklerini esirgemeyen ve haklarını asla ödeyemeyeceğim, motivasyon kaynağım olup yanımda bulunan eşim Melek ve çocuklarım Metehan, Zeynep ve Azra'ya da sonsuz şükranlarımı sunarım.

Oğuzhan ZIVRALI

BATMAN - 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

“Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Göre Kuvvet Kullanma Yasağı”

1.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma.....	3
1.2. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı.....	4
1.2.1. Tarihi Süreçte Kuvvet Kullanma Yasağı.....	4
1.2.2. Birleşmiş Milletler Antlaşması Kapsamında Kuvvet Kullanma Yasağı.....	7
1.3. Birleşmiş Milletler Antlaşması’na Göre Kuvvet Kullanma Sistemi.....	9
1.3.1. Yasaklanan Kuvvetin Niteliği.....	9
1.3.2 Kuvvet kullanma yasağının kapsamı	13
1.3.3. Kuvvet kullanma yasağının yeniden yorumlanması.....	14

İkinci Bölüm

“KUVVET KULLANMA YASAĞININ İSTİSNALARI”

2.1 Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnaları.....	16
---	----

2.1.1.Meşru savunma hakkı.....	16
2.1.2. Birleşmiş Milletler kararına dayalı olarak kuvvet kullanımı.....	20
2.1.3. 2’nci Dünya Savaşı Sırasında Düşman Devlete Yönelik Kuvvet Kullanımı	22
2.1.4. Birleşmiş Milletler Kararı Faaliyete Geçmeden Düşman Devlete Yönelik Kuvvet Kullanımı	23
2.2. Devletlerin Egemen Eşitliği Kapsamında Müdahale Yasağı.....	24
2.3. Müdahale Yasağının İstisnası Olarak Görülen Durumlar.....	25
2.3.1. İnsancıl Müdahale.....	25
2.3.2. Koruma Sorumluluğu.....	27
2.3.3. Davetle Müdahale.....	28
2.4. Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın Günümüzdeki Olaylara Yansıması.....	29

Üçüncü Bölüm”

“KUVVET KULLANMA YASAĞI VE İSTİSNALARINA ÖRNEK OLAYLAR”

3.1. Grenada Müdahalesi (Amerika Birleşik Devletleri – Grenada).....	32
3.1.1. Olayın özeti.....	32
3.1.2. Değerlendirme.....	37
3.2. Panama Müdahalesi (Amerika Birleşik Devletleri – Panama Cumhuriyeti)....	41
3.2.1. Olayın özeti.....	41
3.2.2. Değerlendirme.....	49
3.3. Küba Ablukası (Amerika Birleşik Devletleri – Küba).....	53
3.3.1. Olayın özeti.....	53
3.3.2. Değerlendirme.....	54
3.4. Süveyş Kanalı Harekâtı (Fransa – İngiltere - Mısır).....	60
3.4.1. Olayın özeti.....	60
3.4.2. Değerlendirme.....	61
3.5. Entebbe Harekâtı (Uganda – İsrail).....	63

3.5.1. Olayın özeti.....	63
3.5.2. Değerlendirme.....	64

SONUÇ.....	67
KAYNAKÇA.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	72

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

KDK: Kamu Diplomasisi

MC: Milletler Cemiyeti

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz dönemde bireylerin bir arada yaşamak zorunda kalmalarının yanı sıra birbirinden farklı nedenlerle şiddete başvurdıkları da görülmektedir. Halkın kuvvet konusunda yönlendirilmesinde merkezi hükümetlerin önemli etkileri bulunmaktadır. Ancak, uluslararası alanda kuvvet kullanımı konusunda denetim yapacak yeterli hukuksal ve politik sistemlerin bulunmadığı ifade edilebilir. Devletler çok değişik sebeplerle kuvvet kullanmayı tercih edebilmektedir. Söz konusu problemlerin uluslararası düzeyde çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir. Devletler kendi çıkarları doğrultusunda harekete geçmektedirler. Bu durum tarihsel arka planda kuvvete başvurma oranının orantısız bir şekilde gerçekleşmesini tetiklemiş ve uluslararası düzeyde ortaya çıkan çatışmalar hakkında düzenlemeler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur¹.

Uluslararası barış ve güvenlik konusunda bir koruma kalkınının ortaya konulması hedefiyle 19'uncu yüzyıldan itibaren birtakım çalışmalarda bulunulmuştur. Literatür incelendiğinde devletlerin aralarında gerçekleşen savaflara sınır getirecek genel bir hukuksal düzen kurulması kapsamında çalışmaların bulunduğu görülmektedir. 1815 yılında Viyana Kongresi yapılmış ve Kongre'nin sonucunda “*Avrupa Uyumu*” kabul edilmiştir. Avrupa Uyumu kapsamında güçler dengesi, meşru hükümetler ve toprak bütünlüğünün korunması amacıyla hareket edilmiştir².

1899 ve 1907 tarihlerinde *La Haye* Konferansları gerçekleştirilmiştir. Konferansların konusu şiddete sınırlama getirmek, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere uluslararası düzeyde girişimler olmuştur. Söz konusu girişimlerden sonra uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak için Milletler Cemiyeti³ (MC) kurulmuştur. Böylece tarihi sürecinde ilk kez bu amaçla sürekli personeli bulunan uluslararası bir mekanizma oluşturulmuştur. MC'nin uluslararası barışı ve güvenliği koruma konusunda istenildiği düzeyde başarılı olamaması

¹ Kotzsch, Lothar, *The Concept of War in Contemporary History and International Law*, Cenevre, Librarie E. Droz., 1956, s. 22.

² Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Ankara:Turhan Kitabevi, 2007.

³ MC kısaltması kullanılarak devam edilmiştir.

karşısında Birleşmiş Milletler'in kuruluşunda önemli bir etkisinin bulunduğu söylenebilecektir. Nitekim, 2'nci Dünya Savaşı sona erdiğinde temel hedeflerden biri olarak, uluslararası barışı ve güvenliği koruma amacıyla Birleşmiş Milletler'i kuran antlaşmaların neticesinde devletler arası ilişkilerde kuvvet kullanımını yasaklayıcı ilkelerin belirlenmesi kendisini göstermiştir⁴.

Kuvvet kullanımına yönelik temel norm Birleşmiş Milletler Antlaşması⁵ madde 2/4'te somut hale gelen kuvvet kullanımı hakkındaki yasaklamadır. Uluslararası ilişkilerde kuvvete başvurma veya buna yönelik tehdit göstergesi olan hareketler gerçekleştirilmesi açıkça yasak kılınmaktadır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler üyelerince uluslararası münasebetlerde gerek diğer devletlerin toprak bütünlüğüne gerek siyasi bağımsızlığına ilişkin gerekse de Birleşmiş Milletler'in amaçları ile örtüşmeyecek şekilde bir tehditte bulunulması ya da kuvvet kullanılması konusundaki yasaklara uyulmalıdır.

İç hukukta ortaya konulan düzene uluslararası toplumlara bakan yönüyle de ihtiyaç duyulmuştur. İnsanın var olmasıyla beraber şiddetin de insanın yanı sıra var olduğu ve bizzat insan tarafından kullanılan bir araç olduğu görülmüştür. Uluslararası hukukta kuvvete başvurma ve müdahalede bulunma eylemleri birtakım istisnaları haricinde yasaklanmaktadır. 1945 yılından sonra uluslararası düzeyde, çatışma fiillerinin doğasından, teknolojik ilerlemelerin getirmiş olduğu yeniliklerden, evrensel hukuk kurallarının değişmesinden dolayı bu yasağın da yeniden yorumlanması gerekli olmuştur. Zira, emredici mahiyette görülen söz konusu yasaklamalar hukuksal olarak ve fiilen içerisinde bulunduğumuz dönemde geçerliliğini ve önemini korumaktadır.

Çalışma kapsamında uluslararası hukuk yönünden kuvvet kullanımı konusu üzerinde durulacak, uluslararası kuvvet kullanım yasağını ortaya koyan Birleşmiş Milletler antlaşması öncesi ve sonrasında bu yasağın taşıdığı anlamın neler olduğu incelenecektir. Daha sonra Birleşmiş Milletler antlaşması ile ortaya konulan kuvvet kullanımı yasağının kapsam ve istisnalarının yeniden yorumlanması ele alınacaktır.

⁴ Keskin, Funda, “*Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*”, c. 68, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi”, 4., 1998, s. 16.

⁵ Bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.04.2023.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASI'NA GÖRE KUVVET KULLANMA YASAĞI

1.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma

Tarihi süreçte ulus devletler ortaya çıktıkça, devletlerin ulusal çıkarlarını korumak ve egemenliklerini devam ettirmek için savaşa başvurdukları görülmüştür. Bu nedenle devletler savaş hakkını egemenliklerinin göstergesi olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla devletler, uluslararası münasebetlerinde birbirlerine karşı kuvvet kullanımını uzun süreler meşru görmüşlerdir. O dönemlerde kuvvet kullanımının yalnızca savaş hukukunun normlarına göre yürütüldüğü söylenebilecektir⁶.

Devletler kuvvet kullanmayı tercih ederken bunun haklı bir nedeninin bulunmasının gerek doktrinsel olarak gerekse de uygulamada önemli bir yeri bulunmaktadır. Esas itibarıyla kuvvete başvurma yöntemleri ile savaş arasında herhangi bir ayrım görülmeyen dönemlerde, doktrindeki yazarlarca savaşın ne zaman haklı olabileceği konusunda tartışmalar yapılmıştır. Devletlerin silahlı mücadele yaptıkları zamanlarda, bunun haklı bir gerekçeye dayandığını düşündükleri görülmüştür. Buna yönelik devletlerin öne sürdükleri gerekçeleri öteki devletlerce herhangi bir şekilde kabul görmemiş olsa da kuvvet kullanımı sürdürülmüştür⁷.

İçinde bulunduğumuz dönemde uluslararası hukuk anlamında kuvvet kullanımı en geniş anlamıyla savaşları da kapsayacak şekilde silahla zorlama yolları şeklinde ifade edilmektedir⁸. Devletler tarafından tek yanlı olarak kuvvet kullanımının uluslararası sisteme ilişkin tehdit olarak görülmesi, ateşli silahların kullanımına başlanması, sınırlı alanlarda başlatılan savaşların kısa zamanda çok fazla devletin de içerisinde bulunduğu çatışmalara dönüşmesiyle

⁶ Akipek İlhan, *Devletlerarası Hukuk Bakımından Meşru Savunmanın Mahiyeti ve Benzeri Müesseselerle Mukayesesi*, 1955, sf. 7

⁷ Keskin Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998, s. 26.

⁸ Bozkurt Enver, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007, s. 8.

sonuçlanmıştır. Bu şekilde bir çatışmanın kontrolüne olanak bulunmaması, teknolojik seviyenin de artmasıyla birlikte savaşların cepheleri terk ederek kentlere doğru yaygınlaşmasıyla uluslararası barışı ve güvenliği ortaya koyacak bir düzenin oluşturulması ve sürekliliğinin temin edilmesi gerektiği fikirleri ortaya atılmıştır⁹.

1.2. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı

Kuvvet kullanma denildiği zaman, savaş gibi en geniş çaplı ve yoğun olan kuvvet kullanma yollarından, abluka, ambargo, bombardıman gibi sınırlı zararlar karşılık yollarına; geniş çaplı ya da sınırlı da olabilen değişik nedenlerle karışma yollarından kuvvete başvurma yasağının hukuka uygun bir istisnasını oluşturan meşru savunma durumlarına kadar tüm yollar anlaşılmaktadır.¹⁰

1.2.1. Tarihi süreçte kuvvet kullanma yasağı

Devletlerin savaş hakkını egemenliklerinin göstergesi olarak görmesi görüşü 1'inci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar benimsenmiştir. Bunun ardından din, felsefe ve ahlak penceresinden bu yetkinin kısıtlanmasına karşın devletler aralarındaki münasebetleri düzenleme konusunda yetersiz kalmışlardır. Dolayısıyla uluslararası düzeyde bir kaos ortaya çıkmasına engel olacak kapsamlı bir güce ihtiyaç hissedilmiştir. Fakat, bu tür bir güç Birleşmiş Milletler sisteminin ortaya çıkmasına kadar bahse konu olamayacaktır. Öte taraftan savaş yahut kuvvet kullanımına haklı gerekçeler oluşturacak bir zemin ihtiyacı bazı teorilerin belirmesine neden olmuştur. Bu teorilerden en fazla üzerinde durulanı, temelleri ilk çağlarda atılan ve o dönemin siyasal koşullarında kendisini yeni formuyla gösteren “haklı savaş” kuramı olmuştur.

⁹ Çakmak, C, *Uluslararası Hukuku: Giriş, Teori ve Uygulama: Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı*, Bursa: Ekin, 2014, s. 180-181.

¹⁰ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s.20.

Bu kuram temellerini Roma hukukundan almaktadır. O dönemde savaşın haklılığı yahut haksızlığı üzerine tartışmalar bulunmaktadır¹¹.

Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra üç temel savaş hukuku ilkesi ortaya konulmuştur. Bunlar;

- Savaşları bireylerin değil devletlerin sorumlusu olan hükümdarların yürütmesi gerektiği,
- Savaşın haklı bir nedene dayanması gerektiği,
- Tarafların savaştıklarında iyiliği elde etmek yahut kötülükten korunmak gibi amaçlarının bulunması gerektiğidir¹².

Uluslararası hukukta bir savaşı haklı kılabilecek 6 kriterin bulunması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Yakın yahut yaklaşmakta olan bir tehdit karşısında savunmaya geçme,
- Orantılı davranma,
- Kabul edilebilir başarı şansına sahip olma,
- Savaşı resmi olarak ilan etme,
- Savaşı resmi otoritenin ilan etmesi,
- Savaşı son çare olarak görmek¹³.

1'inci Dünya Savaşı'nın yaşandığı sırada önemli kayıplar yaşanmıştır. Bunun etkisinde kalan insanoğlu barışın korunması adına önemli ve büyük adımlar atmaya başlamıştır. Bu amaçla ilkin 1920'de MC'nin kuruluşu sağlanmıştır. MC'nin genel amacı kuruluşunda benimsenen Misak çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve uluslararası iş birliğinin ilerletilmesidir¹⁴. Misak'ın 10'uncu maddesine göre MC'nin üyeleri tarafından, diğer tüm üyelerin toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlıklarının gözetilmesi ve bunlara yönelik

¹¹ Taşdemir, F, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları, 2006, s. 96.

¹² Dalar, M, “*Uluslararası Hukukta “Haklı Savaş” Doktrini: Bir Problemin Analizi*”, Muhafazakâr Düşünce, 4(15), 229-247, 2008, s. 231.

¹³ Bakırcıoğlu, Ö, *Self-defence in International an Criminal War*, Oxon: Routledge, 2011, s. 29.

¹⁴ Detter, Ingrid, *The Law of War*, New York: Cambridge University Press, 1989, s. 54.

harici olarak gelebilecek herhangi bir saldırı karşısında muhafazası vaadinde bulunulmuştur. Düzenlemeye göre saldırı, saldırı tehdidinin yahut tehlikesinin bulunması durumunda MC bu görevin ifası amacıyla birtakım araçları harekete geçirebilecektir.

Söz konusu düzenlemenin oldukça soyut bir hüküm ortaya koyduğu görülmektedir. Bu maddenin savaşa ilişkin temel bir düzenleme mahiyeti bulunan 11'inci madde ile irtibatlı ele alınması gerekmektedir. 11'inci maddede her çeşit savaş yahut savaş tehdidinin MC'yi ilgilendirdiği ve MC'nin uluslararası barışın korunması adına etkili tedbirlere başvurabileceği belirtilmiştir. 12'nci maddesinde MC üyesi devletler arasında bir ihtilaf çıkması halinde hakemlik, mahkeme yahut MC Konseyi nezdinde başvuru yapılabileceği belirtilmiştir. MC üyesi devletler, hakemlikçe verilen karar yahut mahkemenin kararı veya MC Konseyi'nin raporunun ardından üç ay içerisinde, herhangi bir şekilde savaşa müracaat etmeme vaadinde bulunmaktadır. MC Misakı'nın 15/7'nci fıkrasında, savaşa başvuran fakat herhangi bir sonuca ulaşamayan devletlerin, gerekli gördüğü önlemleri alabileceği belirtilmiştir.¹⁵

Misak'ın yukarıda ifade edilen düzenlemelerinden yola çıkarak devletlerin uyuşmazlıklarını barış yanlısı yöntemlerle çözüme kavuşturmaları ve bu yolların tüketilmesine kadar savaşa yeltenmemeleri hususunda yükümlülükleri içerdiği söylenebilecektir¹⁶. Buna karşın, MC Misakı'nda savaşın bütün olarak yasaklanmamış ve yalnızca haklı görülen yahut haksız olduğu öne sürülebilecek savaş arasında bir ayrımında bulunulmuştur. Bu kapsamda MC Misakı'nda savaşa müracaat edilmesinden söz edilmiş olması diğer düzenlemelerin etkinliğine zarar veren önemli bir unsur olarak kendisini göstermiştir. Görülmektedir ki devletler tarafından, resmi olarak bir savaş ilanında bulunulmaksızın ortaya konulan ve savaş boyutuna varmayan kuvvete dayanan önlemlerle, bu önlemlerin ihtilafların barışçıl olarak çözüme kavuşturan yöntemlerden olduğu öne sürülmüş ve devletler Misak'ta bulunan taahhütlerinden kurtulmak istemiştir.¹⁷

¹⁵ Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2006, s. 245.

¹⁶ Detter, *The Law of War*, s. 55.

¹⁷ Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2006, s. 252.

MC Misakı yürürlüğe girince, devletlerin birbirlerine karşı savaşa başvurmaları konusundaki boşluk daha sonra 1928 yılında imzalanan Briand-Kellog¹⁸ adlı bir paktla doldurulmuştur. Bu Pakt ile, savaşların ulusal politikaların aracı olarak kullanımı yasaklanmıştır¹⁹. Pakt, ilk başta ABD ve Fransa'nın arasında yapmış olduğu iki taraflı bir antlaşma mahiyetinde tasarlanmıştır. Buna karşın, devletlere önerilmesinin ardından 63 devletçe imza altına alınmıştır. Pakt' ta, imzacı devletlerce, uluslararası ihtilaflarının çözüme kavuşturulması amacıyla savaşa müracaatın reddedileceği, ayıplanacağı ve devletlerin karşılıklı münasebetlerinde savaşın ulusal politikalarının aracı şeklinde kullanılmaması kesin bir şekilde kabul edilmektedir. Pakt'ın 2'nci maddesinde tarafların, köken ve niteliğine bakılmaksızın, tüm ihtilafların çözümü için sadece barışçıl araçları arayacakları belirtilmiştir. Günümüzde yürürlükte olan bu Pakt, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2/4'üncü fıkrasıyla birlikte uluslararası münasebetlerde kuvvet kullanımı konusundaki yasağı ortaya koymaktadır²⁰.

1.2.2. Birleşmiş Milletler Antlaşması kapsamında kuvvet kullanma yasağı

Tarihi süreçte savaşları engelleme adına ortaya konulan adımlar dikkate alındığında önemli kayıplara yol açan savaşlar sonucunda savaşı önleyici ve yasaklayıcı çalışmaların daha fazla yapıldığı, öteki zamanlarda bu konuya çok fazla önem verilmediği görülmüştür. 1'inci Dünya Savaşı bittiğinde bu doğrultuda ortaya konulan adımlardan birisinin MC'nin kurulması, 2'nci Dünya Savaşı'nın sonucunda da Birleşmiş Milletler'in kurulması buna örnek olarak verilebilecektir. MC Misakı'nda ve Briand - Kellogg Paktı'nda savaş terimine yer verilmesi, bunlarda kuvvet kullanımına yasak getirilmediğine ilişkin yorumları güçlendirmiştir²¹.

¹⁸ ABD Dışişleri Bakanı olan Kellogg ile Fransa Dış işleri Bakanı Briand tarafından ortaya konulan pakt 1929 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Paris Paktı olarak da bilinmektedir.

¹⁹ Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 123.

²⁰ Pakt metni için bkz. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.>, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 05.04.2023.

²¹ Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 99.

Belgelerin her ikisinde de noksanlık olarak görülen ve uluslararası barışı ve güvenliği tesis etmesi bakımından ihtiyaç duyulan kuvvet kullanımının yasak kılınması, Birleşmiş Milletler Antlaşması'yla sağlanmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'yla Misak ve Pakt'taki bu noksanlığın giderildiği ve antlaşmanın evrensel niteliğini ortaya koyduğunu görmek mümkündür. Antlaşma, 1945'te 51 devletin imzasıyla yürürlüğe sokulmuştur. Antlaşmanın kuvvet kullanımına ilişkin yeni bir dönemi başlattığı söylenebilecektir²².

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın, Misak ve Pakt karşısında en fazla dikkat çeken özelliği, diğer iki belgedeki savaş sözcüğünün yerine kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidi terimlerini kullanmasıdır. Uluslararası düzeyde kuvvet kullanımına açıkça yasak getiren Birleşmiş Milletler Antlaşması'yla, ayrıca kuvvet kullanımının gerekli olduğu istisnai durumlar ve kuvvet kullanma yetkisine de yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler'in kuruluşundaki esas amaç uluslararası barışı ve güvenliği korumaktır. Bundan dolayı, devletler arasındaki ihtilafların barış yanlısı yollardan çözüme kavuşturulmasına çalışılmakta ve kuvvet kullanımına yasak getirilerek devletlerin kendi istekleri doğrultusunda kuvvete müracaat etmelerine engel olunmaya çalışılmaktadır. Böylelikle birtakım kurallar öngörülerek, uluslararası çatışmalara engel olunmaya çalışılarak uluslararası barışı ve güvenliği temin etmenin ve sürdürmenin yolu kolaylaştırılmaktadır.²³

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2/3'üncü fıkrasına göre Birleşmiş Milletler'in kuvvet kullanımına ilişkin sorumluluk alanı uluslararası boyutla sınırlandırılmıştır. Düzenlemede uluslararası niteliğe sahip ihtilafların çözümlenmesi adına Birleşmiş Milletler üyelerinin barış yanlısı yolları tercih etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu yolların hangileri olduğuna ilişkin 33'üncü maddede bir sıralama yapılmaktadır. Düzenlemeye göre bu yollar; görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakem, yargı yolu, bölgesel kuruluşlara yahut antlaşmalara başvurma, taraflarca seçilen başkaca barış yanlısı yollardır.²⁴

²² Örnek, S, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, Ankara: Seçkin, 2013, s. 37.

²³ Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 102

²⁴ Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, s. 36

Kuvvet kullanımı yahut bu yönde bir tehdit ortaya koyma, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın temel omurgalarından olan 2/4'üncü fıkrasında²⁵ izah edilmektedir. Düzenlemeye göre kuvvet kullanımı ve bu yönde bir tehdit gösterme yasak kılınmaktadır. Bu yasağın tanımı ise düzenlemede açıkça belirtilmemiş ve kuvvet kullanmanın yalnızca silahla mı olması gerektiği yoksa ekonomik ve siyasi baskıların da bu kapsamda görülüp görülmeyeceği tartışmaları beraberinde getirmiştir. San Francisco'da yapılan konferansta Brezilya hükümetince ekonomik baskının, Ekvador tarafından fiziki ve moral yönündeki baskıların, İran tarafından siyasi bir baskının bu anlamda bir yasak kapsamında bulunması gerektiği öne sürülmüştür. Fakat, bu taleplerin herhangi birisi kabul görmemiştir²⁶.

1.3. Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Kuvvet Kullanma Sistemi

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasında bulunan hüküm en fazla tartışılan hüküm olmuştur. Bu neden hükmün anlamı ve kapsamı yeniden inceleme ve değerlendirme ihtiyacı günümüze kadar sürmüştür.²⁷

1.3.1. Yasaklanan kuvvetin niteliği

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2/4'üncü fıkrasıyla açık bir şekilde kuvvet kullanımına yahut bunun bir tehdit olarak kullanılmasına ilişkin yasak öngörülmektedir. Böylelikle savaş boyutunu aşmayan tehditlerin de yasağın kapsamında olması sağlanmıştır. Fakat, bu durumda

²⁵ Düzenlemede “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.” denilmektedir. Bkz. Şartın Türkçe çevirisi için https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.05.2023.

²⁶ Schrijver, Nico, “The Ban on the Use of Force in the UN Charter. Marc Weller (ed.), *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*”, Oxford: Oxford University Press. ss. 465-487, 2015, s. 470.

²⁷ Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 106.

değişik yorumlar gündeme gelmektedir. Siyasi ve ekonomik anlamda baskıların kuvvet kullanımı olarak görülüp yasaklanıp yasaklanmayacağı tartışılmaktadır²⁸.

Kuvvet kullanımına yahut bunun bir tehdit olarak görülmesine ilişkin tartışmalar, gelişmekte olan ve sosyalist devletler arasında ayrışmanın olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ve sosyalist devletlere göre ekonomik anlamdaki zorlamalar kuvvet kullanımı olarak kabul edilmeli, gelişmiş devletlere göre yalnızca silahlı kullanımı halinde kuvvet kullanımının söz konusu edilmesi gerekmektedir²⁹. Diğer yandan gerek Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndaki, müşterek yararın haricinde silahlı kuvvete başvurulmamasını emreden ilkelerin kabulüne ve yöntemlerin benimsenmesine ilişkin ifadelerde silahlı kuvvetlere vurgu yapılması gerek Birleşmiş Milletler'in Genel Kurulu'na benimsenen “*Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi*”³⁰ de silahlı kuvvetlere değinilmesi sözü edilen durumu desteklemektedir³¹.

Bir grup devletler, yasak kılınan kuvvetin sadece silah içermesi gerektiğini, siyasi ve ekonomik baskıların bu kapsamda sayılamayacağını ifade etmiştir. Bu gruptakiler Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın hazırlık aşamasına vurgu yapmışlardır. Antlaşma hazırlanırken Ekvador tarafından fiziksel güce ilişkin teklifi, İran tarafından doğrudan yahut dolaylı karışmadan da söz edilmesine ilişkin teklifi, Brezilya tarafından ekonomik baskıların da yasağın kapsamında bulunması teklifinin reddine karar verilmiştir. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Antlaşması 2/4'üncü düzenlemesinin yorumlanması kapsamında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na 1970'te “*Dostça Münasebetler Bildirgesi*” nde sadece silah kullanımından söz edilmiştir³². Toluner, sözü edilen devletlerin kuvvet olarak silahlı kuvvetlere vurgu yapmalarının, Antlaşma'nın girişindeki, 44'üncü madde ve meşru savunma hakkına ilişkin

²⁸ Toluner, Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri- Devletin Yetkisi*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1989, s. 143.

²⁹ Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, s. 38.

³⁰ 2625(XXV) sayılı 24 Ekim 1970 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararıyla kabul edilen “Devletler Arasında Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Uygun Şekilde Dostane Münasebetler Kurma ve İşbirliği Yapmaya Dair Milletlerarası Hukuk İlkeleri Hakkında Bildiri”, (https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095256bm_30.pdf) (Erişim Tarihi: 15.05.2023)

³¹ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 36.

³² Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 36 – 37.

olarak madde 51’de açık bir şekilde kuvvetin net bir şekilde silahlı olmasının ifade edilmesi nedeniyle olduğunu belirtmektedir³³.

Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda kuvvet kullanımının bir tehdit olarak görülmesine ilişkin yasaklama, devletlerin kuvvete müracaat etmelerinin haklı nedenler içermeksizin, isteklerine kavuşmak amacıyla yapılmasıdır³⁴. Buna karşın ne tür bir fiilin kuvvet kullanım tehdidi oluşturacağını söylemesi güç olacaktır. Örneğin, Irak tarafından Kuveyt’e yönelik Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü³⁵ belirlemiş olduğu sınırlamayı aşarak petrolün fiyatının düşürülmesi amacıyla Irak’ın ekonomik olarak zarar görmesini durdurmasını istemesi bu durumla ilgilidir. O dönem ayrıca, Kuveyt’in de içerisinde bulunduğu Arap devletlerinin İran’la savaşmasından dolayı 12 milyar doları bulan tazminat vermesini, Körfez’e çıkışına izin vermeyen bazı yerlerdeki isteklerini tanıması istenmiştir. Söz konusu bu talepler iletildiği zaman Kuveyt’in sınırı askerlerle çevrilmiş, talepleri yerine getirilmezse kuvvet kullanmakla tehdit etmiştir. Fakat, söz konusu kuvvet kullanma tehdidi hukuka uygun olmayan bir eylemden ibarettir³⁶.

Ülkemiz tarafından 1963’te Kıbrıs’a yönelik kuvvet kullanma tehdidi uygulanmıştır. Bu durumun ise hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir. O dönem Kıbrıs Cumhurbaşkanı’nca Anayasa’nın değiştirilmesi çabaları, ülkemizin Kıbrıs adasına asker çıkarma girişimine neden olmuş ve savaş uçaklarımız adanın üzerinde uçuşlar gerçekleştirmiştir. Fakat, ülkemizin kuvvet kullanma yönündeki tehditleri, 1974’te adaya müdahale girişiminin hukuksal dayanaklarını da teşkil eden Garanti Antlaşması’na da dayanmıştır. Bu nedenle, söz konusu durum hukuka uygun olarak değerlendirilmektedir³⁷.

³³ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri- Devletin Yetkisi*, s. 144.

³⁴ Brownlie, Ian, *International Law and the Use of Force by States*, Oxford: The Clarendon Press, 1963, s. 364; Keskin, s. 36-37.

³⁵ OPEC

³⁶ Başeren, Sertaç Hami, “*Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*”, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2013, s. 87.

³⁷ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, s. 88

Kuvvet kullanımı konusundaki tehdidin varlığının saptanabilmesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi yetkili kılınmıştır. Bu şekildeki bir tehdidi hukuken geçerli kılacak hiçbir sebebin bulunmamasına karşın, başvuru fiiller, uluslararası hukuka göre haklı gerekçeler teşkil etmeyecektir³⁸.

Kuvvet kullanımı konusundaki tehditlerin yasak kılınmasının yanı sıra, pratik olarak Uluslararası Adalet Divanı³⁹ (UAD) tarafından 1986'da bir davaya konu karar nedeniyle dolaylı olarak da kuvvet kullanımının yasak olduğu kabul edilmektedir⁴⁰. 1974'te Birleşmiş Milletler Genel Kurul tarafından "*Saldırının Tanımı Kararı*" yayımlanmıştır⁴¹. Burada saldırının tanımına yer verilmiş ancak kuvvet kullanım tehdidine yönelik bir tanımlamada bulunulmamıştır⁴².

Kuvvet kullanımına yahut bunun bir tehdit olarak görülmesine ilişkin tartışmaya katılan diğer bir grup devletler Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasıyla devletlerin ülkesel bütünlüğünün ve siyasal bağımsızlığının korunmasının amaçlandığını belirtmişlerdir. Bu gruptakilere göre silahla kuvvete başvurulmasıyla birlikte, ekonomik, siyasi ve ideolojik baskıların dahi bu yasağın içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir⁴³.

³⁸ 1949 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nda Korfu Boğazı Davası görülmüştür. Arnavutluk'un gemilerinin önceden yapmış olduğu geçişlerinde İngiliz gemilerine ateş açmasından dolayı gemilerin, Boğaz'dan ateşe hazır halde geçmesinin hukuka uygun olduğunu belirtmiştir. Konuyu ayrıntılı olarak incelemek için; "*Korfu Boğazı Davası*", 1949, s.31, bkz. <http://www.icj.org/docket/files/1/1569.pdf>, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 05.05.2023.

³⁹ UAD kısaltması kullanılarak devam edilmiştir.

⁴⁰ Davayı ayrıntılı olarak incelemek için, Nicaragua v. United States of America Case, (1986), <http://www.icj.org/docket/files/70/6503.pdf>, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 05.05.2023.

⁴¹ Saldırının (Tecavüzün) Tanımı : Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3814 (XXIX) Sayılı ve 1974 Tarihli Kararı (https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095336bm_31.pdf) , Erişim Tarihi: 15.06.2023.

⁴² Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, s. 62.

⁴³ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, s. 62-63.

1.3.2. Kuvvet kullanma yasağının kapsamı

Kuvvet kullanımına yahut bunun bir tehdit olarak görülmesine ilişkin yasağın kapsamı hakkındaki tartışmalar aşağıda belirtilen iki unsura bakılarak incelenmelidir. Bunların birisi, Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasındaki yasağın açıklanabilmesi için yer verilen “*devletlerin ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlıklarına yönelik*” ifadeleri, diğeri “*Birleşmiş Milletler'in amaçları ile örtüşmeyecek şekilde*” tabiridir.

Bir kısım yazarlar, sözü edilen yasaklamanın düzenlemedeki kavramlarla sınırlandırıldığını kabul etmektedir. Bu yazarlara göre sınırsızca kullanılabilecek bir kuvvet kullanımı söz konusu değildir. Dolayısıyla bir devletin ülkesel bütünlük ve siyasi bağımsızlığına yönelik ve Birleşmiş Milletler'in amaçlarının aksine olmadıkça meşru savunma olmasa dahi kuvvet kullanımına ilişkin bir yasaklama söz konusu olmayacaktır⁴⁴. Bu görüştekiler, devletlerin siyasal bağımsızlıklarına ilişkin olmayacak ve insani sebeplerle kuvvete başvurulmasının hukuka aykırılık teşkil etmeyeceğini öne sürmektedirler. Fakat, yazarların görüşünün benimsenmesi durumunda devletlerin gerçek niyetlerinin belirlenemeyeceği için başvurulanan kuvvetin sözde haklı gerekçelerle donatılabileceği göz ardı edilmemelidir⁴⁵.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın klasik yorumcuların gözüyle ele alınması gerekirse, 2/4'üncü fıkrasında öngörülen yasaklama açıkça ortaya konulan ve kapsamı geniş bir yasaklamadır. Düzenlemeye ilişkin tartışılan kavramlara, yasağın sınırlandırılmasına yönelik olmayıp güçlendirilebilmesi amacıyla yer verilmiştir⁴⁶.

İçinde bulunduğumuz dönemde çok fazla yazar tarafından benimsenen görüş, Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasıyla öngörülen yasaklamanın açık ve kapsamının geniş olduğuna ilişkindir. Dolayısıyla, devletler arası ilişkilerde, Antlaşma'nın 51'inci maddesindeki meşru savunma hakkı çerçevesinde yahut Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca alınacak bir karar

⁴⁴ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, s. 56.

⁴⁵ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 40.

⁴⁶ Brownlie, Ian, *The Use of Force in Self Defence*, British Year Book of International Law, 1961, s. 234.

kapsamında kuvvete müracaat edilmedikçe, bu durum hukuka uygun olarak kabul edilmeyecektir⁴⁷.

1.3.3. Kuvvet kullanma yasağının yeniden yorumlanması

İçerisinde bulunduğumuz dönemde, uluslararası hukukta, kuvvete müracaat etme yahut bu kapsamda tehditler ortaya koymaya ilişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2/4'üncü hükmü oldukça önemli bir role sahiptir. Fıkra, teşkilata üye olanların uluslararası ilişkileri kapsamında gerek öteki devletlerin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına ilişkin gerekse Birleşmiş Milletler'in amaçlarıyla bağdaşmayan herhangi bir tehditte ve kuvvet kullanımında bulunmaması öngörülmektedir. Düzenleme uyarınca kuvvetin kullanımı ve bu kapsamda tehditlerde bulunulması yasak kılınmıştır. Buna ilave olarak, Antlaşma'nın girişi kısmında müşterek yarar dışında kuvvete başvurulmasına engel olunmasına yönelik ilkelerin kabulü ve yöntemlerin benimsenmesi hakkındaki ifadelerde kuvvetin silahlı olmasından söz edilmiş ve Birleşmiş Milletler 'in Genel Kurulu'na "Dostça Münasebetler Bildirgesinde" sözü edilen ifadeye aynı şekilde yer verilmiştir. Bu durum bahse konu düşüncüyü destekleyici niteliğe sahiptir⁴⁸.

Kuvvet kullanımına yahut bunun bir tehdit olarak görülmesine ilişkin yasaklamanın Antlaşma 'da 4 istisnasına yer verilmiştir. Bunlar;

- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından yapılan çalışmalardan önce geçerli kabul edilen istisnai haller.
- 2'nci Dünya savaşının devamı sırasında düşman devletlerin aleyhindeki eylemler.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından alınacak kararlar üzerine uygulanacak zorlama önlemlerinden sayılan eylemler⁴⁹.

⁴⁷ Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, s. 60.

⁴⁸ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 39.

⁴⁹ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 39.

Uluslararası hukukta, bu sözü edilen istisnaların iki tanesi halen geçerli kabul edilmektedir. Bunların ilki meşru savunma hakkı çerçevesinde ve diğeri Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından alınan karar çerçevesinde başvurulmuş zorlama tedbirleridir.

MC Misakı ve Briand-Kellogg Paktı'nda savaş tanımı yapılmamıştır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın muhtevasında kuvvet kullanımına yahut buna yönelik yahut barışa zarar veren tehditler veya saldırı kavramının tanımlarına veyahut benzer mahiyetteki kavramların tanımlarına yer verilmemiştir. Bundan dolayı ne şekil bir kuvvet kullanımının yasak kapsamında bulunduğu ilişkin günümüzde devletler arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Devletlerin, kendisinden başka devletlerin ülkesel bütünlükleri veya siyasi bağımsızlıklarına yönelik eylemler içermeyen müdahalelerinin hukuken geçerli olmayacağı, aynı şekilde yalnızca devletler arası ilişkilerde kuvvet kullanımına yahut buna yönelik tehditlerin yasaklanmış olduğu konusunda yorumlar bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KUVVET KULLANMA YASAĞININ İSTİSNALARI

2.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnaları

Birleşmiş Milletler Antlaşması'na imza atan devletler, karşılaştıkları anlaşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturmayı tercih edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Bu taahhüt yaşanan uyuşmazlıklarda kuvvet kullanımı veya kullanma tehdidini tahdit etmektedir. Bu durumun meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanan zorlama önlemleri olmak üzere geçerli ve uygulanabilir iki istisnası bulunmaktadır.⁵⁰ İlki uyuşmazlık taraflarından birinin kuvvet kullanımı, diğeri ise uluslararası toplum tarafından yetkilendirilen bir oluşumun kuvvet kullanması şeklindedir. İlk bahis istisnai bir durum olup, ancak geçici bir nitelikte olabilir. Güvenlik Konseyi müdahil olana kadar süre gelebilir; diğeri ise merkezî olarak kuvvet kullanılması durumudur.⁵¹

2.1.1.Meşru savunma hakkı

Birleşmiş Milletler Antlaşması, kuvvet kullanımına yönelik 4 istisnadan söz etmiştir. Bunlardan birisi en fazla tartışma konusu olan 51. maddedeki meşru savunma hakkı kapsamında kuvvet kullanımıdır. Antlaşmadaki düzenlemede, Antlaşma'nın herhangi bir düzenlemesinin, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerden birisinin silahlı saldırı altında kalması durumunda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından uluslararası barış ve güvenliği koruma adına gereken önlemler alınıncaya kadar, söz konusu üye devletin bireysel yahut müşterek meşru savunmada bulunma hakkını kullanmasına engel olamayacağı belirtilmiştir. Düzenlemede ayrıca, üye devletlerin kendilerine tanınan bu hakkı kullandığı sırada almış oldukları tedbirleri derhal Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na bildirmesi gerektiği ve

⁵⁰ Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, s.23.

⁵¹ Topal, Ahmet Hamdi, *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*, İstanbul: Beta Yayınları, 2005, s.103

Birleşmiş Milletler Genel Kurul tarafından gerekli görülen kararların derhal alınabileceği belirtilmiştir.⁵²

Meşru savunma hakkının esnek yorumlanmasıyla kuvvet kullanımında bulunulmasına engel olunabilmek adına bazı sınırlandırmalarda bulunulmuştur. Bu doğrultuda Antlaşma'da ifade edilen meşru savunma hakkının bulunduğu bahsedilebilmesi için bahse konu devletin silahlı saldırı altında kalmasının gerekli olduğu söylenebilecektir. Maddede açık bir şekilde saldırı eyleminin bulunması gerekliliğinden söz edilmesine karşın devletlerin uluslararası örf adet hukukundan dolayı silahlı çatışma boyutunda olmayan tehditler nedeniyle de meşru savunmada bulunabileceklerinin saklı olduğu görüşleri dile getirilmektedir. Antlaşma 'da uluslararası örf adet hukuku kurallarının kaldırılmamasına dayalı olarak bu görüş ortaya atılmıştır⁵³. Öte taraftan, Antlaşma'nın kabulü sonrasında uluslararası örf adet hukukuna dayalı meşru savunma korunacağının kabul edilmesi halinde dahi bunun dışına çıkılıp Antlaşma'nın geçerli olacağı, buna göre saldırının silah içermesi koşulunun esnetilemeyeceğini düşünenler de bulunmaktadır⁵⁴.

Meşru savunma hakkı kapsamında ön koşul olduğu kabul edilen silahlı saldırı tanımına Antlaşma 'da yer verilmemiş, fakat Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1974 tarihinde verilen bir kararda bir tanımlamaya gidilmiştir. Kararda, saldırının, devletlerin birbirlerinin egemenliği, ülkesel bütünlüğü yahut siyasal bağımsızlığına yönelik veyahut Birleşmiş Milletler Antlaşması ile örtüşmeyecek başkaca bir şekilde silahlı kuvvete başvurulması şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Bahse konu kararda yer alan 3'üncü maddede saldırı olarak ifade edilebilecek eylemlerden söz edilmiştir. Bunlar:

- Devletlerin silahlı güçlerinin, öteki devletlerden birisine karşı istilada bulunması yahut hücum geçmesi veyahut geçici mahiyet arz etse dahi, bu istila ya da hücum nedeniyle ortaya çıkan askeri işgale yahut kuvvet kullanımıyla diğer bir devletin ülkesi ya da bir kısmının ilhak edilmesi.

⁵² Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007,s.529.

⁵³ Aral, Berdal, *Uluslararası Hukukta Meşru Savunma Hakkı*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1999, s. 43.

⁵⁴ Stanimir, A. Alexandrov., *Self-Defense Against the Use of Force in International Law*, Netherlands: Kluwer Law International, 1996, s. 95.

- Devletlerin silahlı güçlerinin, öteki devletlerden birisini bombardımana tutması yahut başka bir ülkeye yönelik herhangi bir biçimde silaha başvurusu.
- Devlete ait kıyı ve limanların, başka bir devlete ait silahlı güçlerce ablukaya alınması.
- Devlete ait silahlı güçlerle, öteki devletlerden birisinin kara, deniz yahut hava kuvvetleri veyahut filolarına saldırılması.
- Devletler arasında bir antlaşma bulunmasına karşın silahlı güçlerin bu antlaşmayla belirlenen düzenlemelerle bağdaşmayacak şekilde kullanımı yahut silahlı güçlerin, sözü edilen antlaşma sona erdikten sonra da orada kalmaya devam etmesi.
- Başka bir devlet emri altına giren bir devletin, üçüncü bir devlete yönelik saldırı amaçlı olarak devletin kullanılması konusunda rızasının bulunması.
- Devlet tarafından yahut devlet adına başka bir devlete yönelik yukarıdakilere uygun eylemler yahut o nispette silahlı kuvvet eylemlerini gerçekleştiren silahlı çete, grup yahut gayrinizami askeri birlikler yahut paralı askerler göndermek veyahut bu türden eylemlere büyük oranda karışmak.

Görüleceği gibi düzenlemenin ilk 5 fıkrasında belirtilen kuvvet kullanımının doğrudan gerçekleştirilmesi ve diğer iki fıkrada ele alındığı şekilde dolaylı şekilde gerçekleştirilmesi halinde, savaş ilanının yapıp yapılmadığına bakılmaksızın, saldırının bulunduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Düzenlemenin meşru savunma hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi halinde son fıkrasının haricinde kalan fıkralarda sözü edilen fiillerde silahlı çatışma durumunu açıkça göstermektedir. Bu nedenle bu durumlarda meşru savunma hakkı doğacaktır. Fakat, meşru savunma hakkının varlığından söz edilebilmesi için Antlaşma'nın 51'inci maddesinde de belirtildiğinden kuvvet kullanma tehditleri, sınırlarda gerçekleşen olaylar ve son fıkrada öngörüldüğü şekilde silahlı saldırı boyutunda bulunmayan faaliyetlerin meşru savunma hakkı doğurmayacağı söylenebilecektir⁵⁵.

⁵⁵ Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, s. 44.

Devletlerin meşru savunma hakkını kullanabilmesi konusunda UAD 1986'da bir karar vermiştir. Kararda, Antlaşma'nın 51'inci maddesini yorumlamış ve kuvvetin silahlı saldırı niteliğine kavuşmayan şekilde kullanılarak ve karışma eylemlerinin hedefinde kalan devletlerin, ülkesinin dışında silahlı askeri faaliyetler gerçekleştirmesi halinde bunun meşru savunma çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Bu hakkın kullanılabilmesi için silahlı bir saldırı karşısında kalınmasının ön koşul olduğu yönünde bir karara varmıştır⁵⁶.

Antlaşma 'da yer alan 51'inci madde ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun saldırı tanımına ilişkin alınan UAD kararına göre meşru savunma hakkından bahsedilebilmesi için kuvvetin silahlı olarak uygulanması gereklidir. Diğer taraftan, Antlaşma'nın 51'inci maddesinde açık bir şekilde belirtilmemişse dahi meşru savunma hakkına başvurmada uluslararası örf adet hukukuna dayanan orantılı ve gerekli olma konusundaki sınırlamaların kabul edilmesi gerekmektedir⁵⁷.

Antlaşma'nın 51'inci maddesinde öngörülen meşru savunma hakkına ilişkin başka bir konu da bu hakkın gerekli olduğu durumlarda, devletlerce alınan önlemlerin derhal Birleşmiş Milletler Genel Kurul'una bildirilmesinin gerekeceğidir. Diğer taraftan, meşru savunma hakkının Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından barışın ve güvenliğin tesisiyle sona ereceği ifade edilmektedir. Buna göre devletlerin meşru savunma hakları kapsamında kuvvete başvurma hakkı Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun barış ve güvenliğe ilişkin gereken tedbirlere başvurusu durumunda sona erecektir.

Antlaşma 'da meşru savunmaya ilişkin başka bir hüküm de devletlerin ortak meşru savunma haklarının bulunduğudur. Buna göre silahlı saldırı altında kalan bir ülkeye, öteki bir devletin savunma yardımında bulunması mümkün olacaktır. Devletin sözü edilen yardımı, saldırı altındaki devletin yardım talebinde bulunması halinde yapılabileceği kadar, ileride olabilecek saldırılar açısından da yapılabilecektir. Bu ikinci durum, devletlerin kendi aralarında daha evvelden, yapacakları ortak savunma antlaşmalarına göre vuku bulabilecektir. Antlaşma'nın 51'inci maddesiyle ortak meşru savunmaya olanak tanınmakta, 52'nci maddeyle uluslararası barışın ve güvenliğin temini ve korunmasına yönelik Birleşmiş Milletler'in ilke ve

⁵⁶ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri- Devletin Yetkisi*, s. 407.

⁵⁷ Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, s. 47.

amaçlarıyla çelişilmemesi kaydıyla bölge bazlı antlaşmalar yahut kuruluşlar ortaya konulabileceği belirtilmiştir.⁵⁸

2.1.2. Birleşmiş Milletler kararına dayalı olarak kuvvet kullanımı

Antlaşma'nın kuvvet kullanma yasağı konusunda öngördüğü istisnalardan birisi Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun kuvvete müracaat etmesidir. Bu hususa ilişkin düzenleme 7'nci Bölümde yer almaktadır. Bu bölümde barışın tehdit edilmesi, bozulması ve saldırı fiilinin bulunması hallerinde öngörülecek tedbirlere yer verilmiştir. Uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasına ve tekrar sağlanmasına ilişkin öngörülecek tedbirlerin niteliğini belirleme ve gerekmesi durumunda kara, deniz, hava güçlerinin kullanımını da içeren hususlarda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yetkili kılınmıştır. Söz konusu yetkilendirilme Birleşmiş Milletler Genel Kurul'da bulunan 5 daimi üye ve 10 geçici üye tarafından barış ve güvenliğin tesisine yönelik etkin olacak şekilde ve kısa zamanda kararların alınabileceği düşüncesine dayalı olarak verilmiştir⁵⁹.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Antlaşma'ya göre müracaat edebileceği yöntemlere ilişkin düzenlemelerden birisi 39'uncu maddedir. Düzenlemeye göre Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, barışa karşı tehdit bulunduğunu, bozulduğu yahut saldırı fiilinin bulunduğunu saptarsa, uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasına yahut tekrar tesisine ilişkin tavsiyeler verebilecektir. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 41⁶⁰ ve

⁵⁸ Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, s. 54

⁵⁹ Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, s. 56.

⁶⁰ Şartın 41'inci maddesi “Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir” şeklindedir. Bkz. Şartın Türkçe çevirisi için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.05.2023.

bağlayıcı niteliğe sahip olan⁶¹ 42'nci maddelere göre ne çeşit önlemlere başvurulacağını kararlaştırabilmektedir.⁶²

Görüleceği üzere, Antlaşma'nın 39'uncu maddesine göre Birleşmiş Milletler Genel Kurul, barışa yönelik tehdit bulunduğunu, bozulduğu yahut saldırının gerçekleştiğini belirlemesi durumunda uluslararası barış ve güvenliği korumak yahut tekrar kurmak adına tavsiyelerde bulunabilecek, tavsiyeler sunmadan taraflardan gerekli görülen geçici tedbirlere uymalarını isteyebilecektir. Bu düzenleme kapsamında Birleşmiş Milletler Genel Kurul tarafından yapılan tavsiyelerin bağlayıcı niteliği bulunmamaktadır. Çünkü, Birleşmiş Milletler Genel Kurul, tavsiye sunmadan dahi 40'ıncı maddeye göre önlemler alma yetkisine sahiptir.⁶³ Bunların çatışmalara son verme, ateşkes ilan etme, silahlı güçlerin geri çekilmesi, antlaşma yapma vb. öneriler olabileceği kadar bahse konu bu önerilerin uygulanıp uygulanmadığını kontrol edecek organ yahut mekanizmaların kurulmasını isteme biçiminde tavsiye niteliğinde de olabilmesi mümkündür⁶⁴.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yukarıda sözü edilen düzenlemelere göre;

- 1965'te daha önce İngiltere'nin sömürgesinde bulunan Güney Rodezya hakkında zorlayıcı tedbirlerden birisi olan ekonomik yaptırım kararı almıştır. Bu karar, Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun bu anlamdaki ilk ekonomik yaptırım kararı mahiyetindedir.
- Kore Savaşı sırasında kuvvet kullanımı hakkındaki ilk kararını da vermiştir.

⁶¹ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 68.

⁶² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı, (https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095425bm_32.pdf). (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

⁶³ Bozkurt, Enver, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma*, Ankara: Asil Yayınları, 2007.

⁶⁴ Civelek, Jale. "Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması Ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı". MHB, 10(1-2), 13- 47., 1990, s. 21.

- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 7'nci Bölümde öngörülen yetkisi kapsamında 1990'da Irak tarafından Kuveyt'in işgali sırasında, 1992'de Somali, 1993'te Bosna, 1996'da Zaire ve 2001'de Libya olayında kararlar vermiştir⁶⁵.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu antlaşma nedeniyle kuvvet kullanma hakkını, Antlaşma'nın amaçları ve temel ilkeleriyle uyumlu olarak hareket edecek şekilde kullanmalıdır. Bunun yanı sıra silahlı kuvvete başvurmayı gerekli kılan kararlar, Antlaşma 'da yer alan 27/2'nci fıkrası uyarınca, 15 üye arasından 9'unun olumlu oyuna bağlı olarak alınabilmektedir⁶⁶.

2.1.3. 2'nci Dünya Savaşı sırasında düşman devlete yönelik kuvvet kullanımı

Kuvvet kullanımına ilişkin istisnalardan bir diğeri 2'nci Dünya Savaşı sırasında karşı devletler aleyhinde kuvvet kullanımınıdır. Bu durum, Birleşmiş Milletler'e üye olan devletlerin, savaşta düşman devletlere yönelik mücadelelerine, antlaşmada yer alan hükümlerin mâni olmayacağı Antlaşması'nın 107'nci maddesinde ele alınmıştır. Buna göre üye devletlerin savaşta karşı devletler aleyhine başvuracağı eylemleri ve alacağı önlemler, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 53/1'inci fıkrasındaki Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun iznini almaksızın bölgesel antlaşmalara göre yahut bölgesel kuruluşlarca herhangi bir zorlama eyleminde bulunulmayacaktır düzenlemesinin dışında bırakılmıştır.⁶⁷

Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin, örgüt tarafından düşman devletin yapacağı bir sonraki saldırının önlenmesi yetkisini üstlenilmesine kadar, harekete geçme konusunda serbestlikleri bulunmuştur. Buna göre hükümetler tarafından bu süreçte, kendi isteklerine göre oluşturulacak kuvvetlerle, tehditlerin engellenebilmesi mümkün görülmüştür. Bahse konu bu

⁶⁵ Çakmak, *Uluslararası Hukuku: Giriş, Teori ve Uygulama: Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı*, s. 188-189.

⁶⁶ Bunlar arasındaki ABD, Rusya, Çin, Fransa ve Birleşik Krallık daimi üyeler olup, veto hakları bulunmaktadır.

⁶⁷ Bozkurt, Enver, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma*, Ankara: Asil Yayınları, 2007.

serbestlik yalnızca 2'nci Dünya Savaşı sırasında karşı tarafta yer alan devletler ile sınırlı olarak uygulanmıştır⁶⁸.

Birleşmiş Milletler üyelerinin de yukarıda sözü edilen düzenlemeye dayalı olarak, o günkü savaş sırasındaki bu haklarını, içinde bulunduğumuz dönemde de kullanmaları bakımından bir sınırlama bulunmamaktadır. Savaşın ardından devletler arasındaki değişen dengelere bakıldığında, düzenlemenin günümüzde uygulanabilmesi ise çok fazla olası görülmemektedir. Diğer bir deyişle, kuvvet kullanmanın 4 istisnasından söz edilebilmekle beraber, pratikte meşru savunma hakkı ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararının dışında bunun çok muhtemel ve meşru olacağının söylenebilmesi mümkün görülmemektedir⁶⁹.

2.1.4. Birleşmiş Milletler kararı faaliyete geçmeden düşman devlete yönelik kuvvet kullanımı

Birleşmiş Milletler Antlaşması'na dayalı olarak kuvvet kullanımı konusunda istisna kabul edilen durumlardan bir diğeri Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun faaliyeti öncesinde 5 daimi üye tarafından ortak harekete geçilmesidir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 106'ncı maddesinde bazı devletlere Birleşmiş Milletler'in çalışma ve uygulama protokolünü hazırladığı aşamada her çeşit eylemi gerçekleştirme yetkisi verilmiştir. Bu devletler, “*Dört Ulus Bildirgesi*”⁷⁰ ne taraf olanlar ve Fransa'dır. Düzenleme uyarınca söz konusu devletler,

⁶⁸ BM Şartının 53/2. fıkrasında “*Bu maddesinin 1. fıkrasında kullanıldığı şekliyle düşman devlet terimi, İkinci Dünya Savaşı sırasında işbu Antlaşmayı imzalamış herhangi bir devletin düşmanı olmuş olan herhangi bir devleti anlatır.*” denilmektedir. Bkz. Şartın Türkçe çevirisi için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.05.2023.

⁶⁹ Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, s. 23.

⁷⁰ Bunlar ABD, İngiltere, Çin ve SSCB'dir. Bildirge 1943 yılında Moskova'da imzalanmıştır. Şartın 106. maddesinde “*Güvenlik Konseyine, kendi kanısına göre 42. madde uyarınca üzerine düşen sorumlulukları yüklenmesi olanağını verecek olan ve 43. maddesinde sözü edilen özel antlaşmalar yürürlüğe girinceye değin, 30 Ekim 1943'de Moskova'da imzalanan Dört Ulus Bildirgesinin tarafları ile Fransa, işbu Bildirgenin 5. maddesi uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekebilecek her türlü, eyleme Birleşmiş Milletler*

uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik gerekli tüm eylemlerde Birleşmiş Milletler adına beraber harekete geçebilecektir. Düzenlemenin özel antlaşmanın oluşturulmaması ve birlikte harekete geçme olanağının bulunması gerektiği dikkate alınır, çok fazla işlevselliğinin bulunmadığı söylenebilecektir⁷¹.

2.2. Devletlerin Egemen Eşitliği Kapsamında Müdahale Yasağı

Uluslararası hukukta devletlerin egemen eşitliği esas alınmaktadır. Antlaşma'nın 2/1'inci fıkrası Birleşmiş Milletler 'in bu esas üzerine inşa edildiğini ifade etmektedir. Düzenleme, devletlerin aralarındaki münasebetlerde egemenlik unsurunun önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu ilkenin uluslararası hukuktaki tamamlayıcı unsuru karışmama ilkesidir⁷². Buna göre Birleşmiş Milletler üyelerinin, öteki devletlerin ülkesel bütünlüğü yahut siyasal bağımsızlığını gözetmesi gerektiğinden kuvvet kullanma yasağının esaslarından birisi ortaya konulmaktadır⁷³. Buna karşın, Birleşmiş Milletler Antlaşması, çalışmanın diğer kısımlarında da ifade edildiği üzere birtakım koşullar varsa belli sürelerde ve miktarla sınırlı olmak üzere kuvvet kullanımına müsaade etmektedir⁷⁴.

adına birlikte girişmek üzere birbirlerine ve, eğer durum gerektiriyorsa, Birleşmiş Milletlerin öteki üyelerine danışacaklardır.” denilmektedir. Bkz. Şartın Türkçe çevirisi için bkz. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.05.2023.

⁷¹ Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, s. 21.

⁷² Abiew, Francis Kofi, *The Evolution of The Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*, Netherlands: Kluwer Law International 1999, s. 64.

⁷³ Wirtz, James J. and Russel, James. A. “U.S. Policy on Preventive War and Preemption”, *The Nonproliferation Review*, Spring, ss. 113-123, 2003, s. 117.

⁷⁴ Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, s. 41.

2.3. Müdahale Yasağının İstisnası Olarak Görülen Durumlar

Birleşmiş Milletler Antlaşması ile başlayan 1945 sonrası uluslararası düzende son birkaç yüzyıldır dünya düzenini, devletlerarası ilişkileri düzenleyen ve belirleyen temel bir ilke olan devletin egemenliği ilkesi esas alınmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4 ve 7'nci Fıkralarında⁷⁵ hukuka uyarlı müdahaleler saklı kalmak kaydıyla, bir devletin iç yetkisine giren meselelere müdahale edilmemesi belirtilmektedir.

2.3.1. İnsancıl müdahale

Bazı uluslararası hukukçular tarafından Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasının dar yorumlanmasıyla kuvvet kullanmanın meşru görüldüğü alan genişletilmektedir. Bu kapsamda birtakım zorunluluklardan dolayı kuvvete başvurulabileceği öne sürülmektedir. Bu kapsamda, insani müdahalede bulunma kuvvet kullanma konusunda en fazla müracaat edilenlerden birisi olmuştur. Bu kavramın kabul edilen yerleşik bir tanımının bulunmamasına karşın bir devletin, öteki bir devletin yetkisi altında bulunan meseleye ilişkin insani nedenler ile müdahalede bulunması şeklinde ifade edilebilir⁷⁶

Antlaşma'nın 2/7'inci fıkrası uyarınca devletlerin kendi iç yetki alanındaki hususlarda, başka bir devletin müdahalede bulunma yetkisi bulunmamaktadır. Ancak, bu iç yetkinin sınırsız olduğu söylenemeyecektir. Bir devletin vatandaşlarına yönelik onların insan haklarını çiğnediği durumlarda, temel haklarını ve özgürlüklerini ihlal ettiği belirtilebilir. Burada konunun iç hukukun meselesi olmaktan çıkarak uluslararası bir soruna dönüştüğü kabul edilecektir. Bu durumlarda bir devlet insani gerekçelerle başka bir devlete müdahalede bulununca bu haklı

⁷⁵ Birleşmiş Milletler Antlaşması Madde 2(7): işbu Antlaşma'nın hiçbir hükmü. Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.

⁷⁶ Shen, Jianming, “*The Non-Intervention Principle and Humanitarian Interventions Under International Law*”. International Legal Theory. v. 7, n. 1, ss.1-32, 2001, s.9.

görülebilmektedir. Zira, insanlığın dehşete düştüğü olaylara karşı sessiz kalınmaması ve eylemde bulunulması insan müdahalenin gerekçelerinden birisini teşkil etmektedir⁷⁷.

NATO tarafından, ülkede yaşanan insan hakları ihlalleri üzerine 1999'da Kosova'nın bombardımana tutulması kuvvet kullanımına yahut bunun bir tehdit olarak görülmesine ilişkin yasağın istisnalarından birisi olarak görülmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1998'de alınan bir kararda Kosova'da vuku bulan hadiselerin uluslararası barış ve güvenlik açısından tehdit oluşturduğu ifade edilmiş ve devletler arasında müzakerelerde bulunularak insan hakları ihlallerinin sonlandırılması tavsiyesinde bulunulmuştur⁷⁸. Buna imkân bulunmaması durumunda güvenlik ve barışın tesisi adına gereken tedbirlere başvurulması çağrısında bulunulmuştur⁷⁹. Rusya'nın dışındaki devletlerce bu çağrı kuvvet kullanımı çağrısı olarak yorumlanmıştır. Bunun üzerine NATO tarafından yoğun hava harekâtında bulunulmuştur⁸⁰.

Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasında, Birleşmiş Milletler'in amaçlarıyla örtüşmeyecek ölçüde kuvvet kullanılamayacağı öngörülmektedir. Buna göre, insani amaçlar güdülerek gerçekleştirilen kuvvet kullanımının, yasağın kapsamında olup olmayacağı üzerinde durulmalıdır. İnsan haklarının korunması, Birleşmiş Milletler'in amaçları arasında bulunmaktadır. Ancak, insan hakkı ihlaliyle nerede karşılaşılırsa karşılaşılın, ihlalin durdurulması noktasında kuvvete başvurulmasının yasağı delip delmeyeceği tartışılmalıdır. Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasının geniş anlamda bir kuvvet kullanma yasağından söz etmesi karşısında Antlaşma 'da yazan herhangi bir düzenlemede, insancıl müdahale anlamında kuvvetin meşru görüldüğü bir hükümden söz edilemeyecektir. Bundan dolayı insancıl

⁷⁷ Jennings, Robert ve Arthur Watts, *Oppenheim's International Law*, London: Longman, 2008, s. 442

⁷⁸ BMGüvKon, "The situation in Kosovo", s.4, (Güvenlik Konseyi tarafından 3930. toplantısında kabul edilmiştir, S/RES/1199, T23.091998 sayılı karar. Konuya ayrıntılı olarak bkz. Demirel, Naim. "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu". FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 0 (1), 2013, ss. 152-172.

⁷⁹ BMGüvKon'nin *Kosova Kararı*, pr. 5; Konuya ayrıntılı olarak bkz. Demirel, s. 152-172.

⁸⁰ Öktem, Emre, *Afganistan Harekatı Üzerine Bazı Gözlem ve Düşünceler "Ex iniuria ius oritur ya da abyssus abyssum invocat"*, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55.Yaş Günü Armağanı, İstanbul: Beta Kitabevi, 2002, s.1580.

müdahaleler gerekçe gösterilerek kuvvete başvurulması, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na aykırılık teşkil edecek olup, bu konuda uluslararası alanda tartışmalar devam etmektedir.⁸¹

2.3.2. Koruma sorumluluğu

İnsan hakları ihlalleri karşısında insani müdahalede bulunulmasının kuvvet kullanma yasağının kapsamında olmasının gerekip gerekmeyeceğine ilişkin tartışmalar daha sonraki süreçte kendisini koruma sorumluluğu olarak göstermiştir. Felakete neden olan önemli eylemlerin gerçekleşmesi durumunda müdahalede bulunulmasının aciliyet kazanması ve daha sonra tesis edilecek faaliyetler koruma sorumluluğu olarak ifade edilmektedir. Bu sorumluluk, insani müdahalenin yeniden tanımlanmasını gerektirmiş, müdahaleyi gerçekleştiren devletin ve müdahale edilen devletin müdahaleye ilişkin güdülerini azaltmıştır⁸².

Koruma sorumluluğu 4 temel zorunluluğun bulunması halinde söz konusu olabilecektir. Bunlar;

- Devletlerin egemenliğinden kaynaklanan zorunluluklar.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasına göre uluslararası barışı ve güvenliği sağlama konusundaki sorumluluğu.
- İnsan haklarının korunmasına ilişkin bildirgelerde, antlaşmalarda, misaklarda, uluslararası insancıl hukukta ve iç hukuktaki kurallar kapsamında kalan yükümlülükler.
- Devletler, uluslararası örgütler ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun kendi geliştirdiği uygulamaların sonucu olan yükümlülüklerdir⁸³.

Gerçekleştirilecek askeri müdahaleler 6 kriteri karşılamalıdır. Öncelikle, bu müdahaleyi gerektiren yoğunlukta zarar ve yaşam kayıpları ile etnik temizlik vb. haklı nedenlerin bulunması

⁸¹ Yamaner, Melike BATUR, *Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması*, İstanbul: Arıkan Yayınları, 2007.

⁸² Dickinson, Rob, “*Responsibility to Protect: Arab Spring Perspectives*”, Buffalo Human Rights Law Review, v. 20, 2013-2014, s.97

⁸³ “International Commission on Intervention and State Sovereignty” (ICISS), *The Responsibility to Protect*, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. Ottawa-Canada: International Development Research Centre, 2001, s.13.

gerekmektedir. Daha sonra, müdahalenin doğru niyetle inşa edilmesi zorunludur. Dolayısıyla, insanların acı çekmesine son vermek niyeti taşınmalıdır. Bunun yanı sıra barışçıl çarelerin tüketildiği ve daha az bir müdahalenin faydasız kalacağı kanaatinin söz konusu olduğu durumlarda, insani amacın sağlanabileceği yeterlilik ve gereklilikte müdahalede bulunulmalıdır. Dolayısıyla, son çare ve orantılılık ilkelerine riayet edilmelidir. Bunların yanı sıra, müdahaleyi meşru kılabilecek insani sorunların çözümünde başarının kuvvetli bir olasılık içermesi ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun daha iyi çalışmasına yardımcı olmak amacıyla hareket edilmiş olmalıdır⁸⁴.

2.3.3. Davetle müdahale

Bu kavram, davette bulunan bir devletin, kendi topraklarında ortaya çıkan iç silahlı çatışmalara müdahalede bulunulması için başka bir devletten yardım çağrısında bulunmasını ifade etmektedir⁸⁵. Bu anlamda diğer devlet tarafından askeri eylemler gerçekleştirilebileceği kadar davette bulunan devletin askeri kuvvetlerine teknik destek sağlanabilmesi de mümkündür. Dolayısıyla, bu şekildeki bir müdahalenin askeri olmayabileceği ve hükümet dışındaki farklı bir otoritenin davetiyle de gerçekleşebilmesi mümkündür. Fakat bu duruma daha az rastlanmaktadır⁸⁶.

Davetle müdahalede, Antlaşma'nın 2/4'üncü fıkrasının dar yorumlanmasından dolayı ortaya atılmıştır. Bu görüşü savunanlar devletin egemenliğine, siyasi bağımsızlığına tehdit oluşturmayan ve Birleşmiş Milletler'in amaçlarına uygun meşru müdahalelerde bulunulabileceğini vurgulamaktadırlar⁸⁷.

⁸⁴ ICISS Raporu, s.13

⁸⁵ Nolte, Georg, "Intervention by Invitation", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Edit. Rüdiger Wolfrum, 2012.

⁸⁶ Nolte, Georg, "Intervention by Invitation", *Oxford Public International Law*, <http://opil.ouplaw.com>, 2015, s.2.

⁸⁷ Nawaz, Muhammad Kashif, "Intervention by Invitation and the United Nations Charter", *International Studies*, 1959, s.3.

Davetin, iki şekilde gerçekleşebilmesi mümkündür. Bunlardan birisi davetin, başka bir devlete ait kuvvetlerin kullanılmasına gösterilen rızanın bir olayın yaşanmasının ardından verilebilmesi mümkündür. Diğer, söz konusu devletin rızasının daha evvelden bir antlaşma ile sınırlarının belirlenebilmesine de olanak bulunmaktadır⁸⁸. Bu ikinci durumda kuvvet kullanma yasağının söz konusu olabileceği yönünde tartışmalar bulunsa dahi çoğunluk görüşü davetle müdahalenin antlaşmaya dayalı olarak yapılabileceği benimsenmiştir⁸⁹.

2.4. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın Günümüzdeki Olaylara Yansıması

İçinde bulunduğumuz dönemde kuvvet kullanımına yönelik yasakların yorumları hakkında birtakım problemler kendisini göstermiştir. Bu düzenlemeler Antlaşma'nın üzerine en fazla tartışılan hükümleri arasında bulunmaktadır. Devletlerin kuvvete müracaat etmeme ilkesinin, daha önce üzerinde durulan istisnalarının dışında, uluslararası alanda şimdiye kadar, kendine mahsus koşullar ihtiva eden çok fazla fiili durum meydana gelmiştir. Bunlar birbirlerinden değişik hukuksal değerlendirmelere sahip olup Antlaşma'da öngörülen kuvvet kullanma ve karışmama yasaklarının yeniden yorumlanıp yorumlanmaması sorununu gündeme getirmektedir. Bahse konu sorunlara bakıldığında söz konusu durumlar yorumlama farklılıkları, uluslararası ihtilafların değişen yapıları, barışçıl çözümler haricinde meşruluğu tartışılan kurumların var olması, hukuk ve barışa karşı adaletle sarılan yaklaşımlardan dolayı ortaya çıkmaktadır⁹⁰.

Antlaşma'nın 2/4 ve 2/7'nci fıkraları ile 51'inci maddesi 2'nci Dünya Savaşı'nda yaşanan olaylara yanıt olarak ortaya çıkmış ve uluslararası alanda devletler arasında çıkan önemli çatışmaları düzene koymaktadır. Ancak, sömürgeler ve Soğuk Savaşın tasfiye edilmesi aşamasında büyük çaplı çatışmaların istisna özelliği gösterdiği görülmüştür. Başka bir devletin

⁸⁸ Corten, Olivier, “*The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*”, Hart Publishing, Oxford, 2010, s. 254

⁸⁹ Antlaşmalarla müsaade edilen müdahaleler için bkz. Wippman, David, “*Treaty-based Intervention: Who Can Say No?*”, The University of Chicago Law Review, Vol.62, 1995, ss. 607-688.

⁹⁰ Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, s. 72.

karışması yahut ülke içerisinde yaşanan savaşlar, devletlerin arasında yaşanan savaşlar karşısında nicelik olarak üstün konuma geçmiştir. Bunun yanı sıra geçtiğimiz dönemde ufak çaplı sınır çatışmalarına ve gerilla akınlarına varan durumlar oldukça fazla yaşanmıştır. Sömürgeler tasfiye edilirken, bağımsızlığa kavuşma süreçleri açısından Antlaşma'nın söz edilen düzenlemeleri çok işlevsel konumda olmamıştır⁹¹.

Devletlerin egemenliği ve toprak bütünlüğü prensipleriyle bağdaşan ve büyük ölçüde benimsenen kuvvet kullanımı yasağının yorumunda, kendi kaderini belirleme mücadeleleri bahse konu olduğunda büyük çaplı problemler kendisini göstermiştir. Batılı devletlerce bunların, iç savaş hukukuna ilişkin kurallarla yönetilmesi gerektiği savunulmuştur. Öte taraftan sosyalistler ve üçüncü dünya devletlerinde bunların uluslararası karakterli oldukları öne sürülmüştür. Bu ikinci grup açısından bu tür olaylarda haklı savaş doktrinine göre yahut Antlaşma'nın 51'inci maddesine göre kuvvete başvurulmasının söz konusu olabileceği savunulmuştur. Böylelikle, kendi kaderini belirleme hakkına kavuşmak adına kuvvete başvurma yasağını istisna kılacak şekilde meşru savunma hakkı genişletilmek istenmiştir⁹².

Söz konusu problemlerin yanı sıra uluslararası çatışmalar kapsamında ortaya çıkan büyük değişimler Antlaşma'da belirtilmeyen büyük çaplı sorunları da gündeme getirmiştir. Uluslararası çaplı çatışmalardan dolayı ortaya çıkan değişimlerden ilki, ön alıcı meşru savunma hakkının kullanılmasını gerektirebilecek teknolojik devrimlerin⁹³ yol açtığı silahlar karşısında yaşanmıştır⁹⁴. Bahse konu devrimler uluslararası belgeleri olduğu kadar Antlaşma'nın da imza altında alındığı dönemden başlayarak atıl olma tehlikesiyle yüzleşmek durumunda kalmasına neden olmuştur⁹⁵.

⁹¹ Caniklioğlu, Erhan, “*Uluslararası Politika Ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalıcı Kuvvet Kullanma*” Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2015, 4 (2), ss. 123-148, s. 125; Tasdemir, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları, 2006, s. 106.

⁹² O'Hanlon, M.E., Susan E.R. ve Steinberg, J.B. “*The New National Security Strategy and Preemption*”, <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs/pb113.htm>, 2002, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.05.2023; Tasdemir, s. 106.

⁹³ Bu devrimler kimyasal, biyolojik ve nükleer silahlar ile taşıma sistemlerinde görülmüştür.

⁹⁴ Caniklioğlu, *Uluslararası Politika Ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalıcı Kuvvet Kullanma*, s. 124-125.

⁹⁵ Tasdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 110.

Ön alıcı meşru savunma kavramının daha önceden dar yorumlanarak saldırı eyleminin silahla işlenmesi, acil, orantılı ve gerekli olması vb. bazı koşullarının bulunması halinde benimsenirken, 2003'teki Irak'a müdahalede de görüleceği gibi yorumunun oldukça genişletildiği görülmektedir⁹⁶. Bu görüşteki yazarlar, meşru savunma hakkının yalnızca saldırı eyleminin silahla işlenmesinde geçerli olmayıp, eylemin daha gerçekleşmeden ancak gerçekleşme olasılığının yüksek olduğu durumlarda da mevcut olacağını söylemektedir. Dolayısıyla, ön alıcı meşru savunma da bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bu durum, güçlü devletlerce olası tehditler karşısında kuvvet kullanılması gibi uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit alabileceği boyutlara varan uygulamalar yapmasına neden olmuştur.⁹⁷

Terörizm tehditlerinin değişen yapısı ve bu duruma uluslararası toplumda bakış açısı kuvvet kullanımının yeniden gözden geçirilmesini yahut birtakım fiili durumların ortaya çıkarak bunların tartışılmasının önünü açmıştır. Terörist tehditler, eskiden olduğu devletlerin tek başına karşı karşıya kaldığı problemlerden birisi değildir. ABD'deki 11 Eylül olayları terörist organizasyonlarının uluslararası çapta örgütlenebildiklerini, kendisine özgü yapısı bulunan terörist grupların eş zamanlı olarak farklı devletlerde operasyonlarını, önemli sivil yıkımlarına neden olabilecek şekilde, gerçekleştirebildikleri görülmektedir⁹⁸.

Dolayısıyla, terörist tehditlerle mücadelede bulunmak adına Antlaşma'da yer alan düzenlemelerin ve terörizme karşı kaleme alınan sözleşmelerin öngördüğü mekanizmaların yararlı ve etkili olup olmadıkları soruları gündeme gelmiştir. Diğer bir deyişle, devletlerin kuvvet kullanımına sınır getiren Birleşmiş Milletler sisteminde, devlet dışı aktörlerin gerçekleştirmiş oldukları kuvvet kullanımını etkili olarak ele almada zorluklar yaşanmıştır⁹⁹.

⁹⁶ Byers, Michael, *Soykırımdan Son Kırıma: Savaş Hukuku*, (Çeviri, Hasret Dikici Bilgin), İstanbul: Detay Yayın, 2008, s. 98.

⁹⁷ Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2006.

⁹⁸ Tasdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 110; Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, s. 63

⁹⁹ Tasdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, s. 111.

III.BÖLÜM

KUVVET KULLANMA YASAĞI VE İSTİSNALARINA ÖRNEK OLAYLAR

3.1. Grenada Müdahalesi (Amerika Birleşik Devletleri – Grenada)

3.1.1. Olayın özeti

Grenada Karayip Denizi’nde, güneydoğu kesiminde yer alan bir ada devletidir. 1974’de bağımsızlığını ilan etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’ne kuş uçuşu 1600 deniz mili mesafededir. Harekât zamanında 110.000 civarı bir nüfusa sahiptir.¹⁰⁰. Bu bölgede toplam yedi ada devleti yer almaktadır. Diğer devletlerle ortak bir kültürel ve tarihi mirasa sahip olup, benzer bir siyasi geçmişi vardır. Doğu Karayip Devletleri Teşkilatı’na üyedir. Kısacası hepsi bağımsız birer devlet olmalarına rağmen müşterek yönetim, yargı, diplomasi ve savunma ilişkilerine sahip devletlerdir. Bu yedi ada devleti de Amerika Devletleri Teşkilatı’nın birer üyesidir.

Grenada, köklü geçmişine rağmen uzun yıllar boyunca Birleşik Krallık yönetimi altında varlığını sürdürmüştür. 20’nci yüzyılın ikinci yarısı başlarında Eric Gairy önderliğinde nihai amacı bağımsızlıktan ziyade ekonomik kazanım elde etmek olan birtakım işçi hareketleri görülmüştür. O dönemdeki statü gereği Birleşik Krallığı temsilen Granada Adası’nda bulunan Kraliyet Yöneticisi hilafta bir duruş sergilemesine rağmen kitlenin Eric Gairy önderliğinde bu kapsamda bazı ekonomik kazanımlar elde etmelerine mâni olamamıştır. Temelleri bu işçi hareketinde atılan oluşum, süreç içerisinde partileşerek Grenada Birleşik İşçi Partisi adı altında örgütlenmiştir. Liderliğini Eric Gairy’nin yaptığı Grenada Birleşik İşçi Partisi sayesinde Grenada adası içişleri bakımından bağımsızlığını sağlamayı başarmıştır. Grenada tam bağımsızlığına 1974 yılında erişmiş ve gerçekleştirilen seçimle Gairy devlet başkanı

¹⁰⁰ Christopher C. Joyner, “Reflections on the Lawfulness of Invasion”, The American Journal of International Law, Vol.78, No.1, 1984, s.131.

seçilmiştir.¹⁰¹ 1976 yılındaki seçimde Maurice Bishop liderliğindeki Yeni Zenginlik Partisi'nin güdümünde bir muhalefet ittifakı kendisine rakip olmuştur. Yönetim döneminde Gairy'nin halk nezdindeki güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep olacak birtakım olaylar da vuku bulmuştur. 13 Mart 1979 günü, Yeni Zenginlik Partisi Ada'nın yönetimine el koyduğunu ve Bishop'un yeni başkan olduğunu ilan etmiştir. Yeni hükümetin *Halkın Devrimci Hükümeti* şeklindeki öz tanımlaması da halk tarafından karşılık gören bir yaklaşım olmuştur. Hükümet, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Kanada ve Karayiplerde bulunan diğer devletlerce tanınmıştır. Bishop, taban kesimince kabul edilen, motivasyonu olan ve sevilen bir liderdir. Durumun gerekliliklerini yerine getirebilen, Marksist-Leninist anlayışa sahip ancak gerektiğinde bu nazariyeyi de sorgulayabilen bir kişiliktir. Söylemlerinin merkezinde sınıf çatışmalarından ziyade kadın ve gençlik gibi hususlar yer almıştır. Bu bağlamda Marksist-Leninist ideolojiye yaklaşımı ve yönetim tarzı, kendisinin de en çok eleştiri alan yönlerindendir. Bishop'un yönetime el koyma ilanının ardından Birleşik Devletler bu hükümeti tanıyıp tanımama konusunda tereddüt yaşasa da Karayip Devletleri ve İngiltere ile yapılan görüşmeler neticesinde tanıma kararı almıştır. Fakat Bishop'un izlediği politikalar, Amerika Birleşik Devletleri tarafında sürekli bir rahatsızlık yaratmış ve taraflar arası ilişkilerin gergin bir düzeyde olmasına neden olmuştur.¹⁰²

Bishop görev başına geldikten sonra yürürlükteki anayasayı askıya aldığına dair bir bildiri yayınlamış ve parlamentoyu askıya aldığını duyurmuştur. Siyasi karşıtlarını tutuklatmış, Küba ile iyi ilişkiler kurarak silah yardımı yapılmasını sağlamıştır. Otoriter bir tavır sergileyerek basın / yayın organlarına karşı sansür uygulamıştır. Yaşanan tüm bu gelişmelerin ardından Amerika Birleşik Devletleri Barbados Büyükelçisi iletişim için Bishop'a gönderilmiş ve kendisine, Küba ile ilişkilerini mesafeli tutması, yoksa bu durumun Amerika Birleşik Devletleri tarafında hoşnutsuzluk yaratacağı konusu iletilmiştir. Ancak Bishop cevaben "Hiçkimse ne yapacağımıza, kendi devletimizi ne şekilde yöneteceğimize veya hangi

¹⁰¹ Maurice Waters, "Invasion of Grenada, 1983 and the Collapse of Legal Norms", Journal of Peace Research, Vol.23, No.3, 1986, s.229.

¹⁰² Gary Williams, "Prelude to Intervention: Grenada 1983", Journal of Latin American Studies, Vol.29, No.1, 1997, s.133.

devletlerle iyi ilişkiler geliştireceğimizi söyleme imtiyazına sahip olamaz... Grenada hiçbir devletin arka bahçesi olamaz” şeklinde birtakım ifadeler kullanmıştır.¹⁰³ Bu diyalogların yaşandığı süreçte Küba Devleti tarafından, Grenada’da bir havaalanı inşaatı devam etmektedir. Bu yapının sadece turizm için yapılmakta olduğu söylenmesine rağmen, Amerika Birleşik Devletleri bu söylemi samimi bulmamış; havaalanının Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından Nikaragua bölgesine silah gönderimi için yakıt bütünleme ve ikmal noktası olarak kullanılacağı kanaatinde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca havaalanının Küba’nın Angola’daki askeri üslerine ikmal faaliyetleri için kullanacağı iddiasını benimsemiştir.¹⁰⁴ Amerika Birleşik Devletleri bu doğrultuda etkinliğini sağlamak için ise Karayip Denizi bölgesinde bazı askeri tatbikatlar icra etmiştir.¹⁰⁵

Amerika Birleşik Devletleri tarafından, Bishop yönetimini baskı altına almak için bölgesel birçok organizasyonda Grenada ve Bishop yönetimi aleyhinde kararlar çıkmasının altyapısı hazırlanmıştır. Öncelikli olarak Grenada’ya yapılan ekonomik yardımları sonlandırılmıştır. Grenada, bazı ekonomik programlardan çıkarılmıştır. Yaşanan bu süreçte rağmen Bishop benzer söylem ve tavırlarına devam etmiş, Amerika Birleşik Devletleri’nin düşmanca tutumlarına vurguda bulunmuştur.

1983 yılına gelindiğinde Birleşik Devletler’in baskısı sonucu Bishop yönetimindeki Halkın Devrimci Hükümeti içerisinde bazı çözümler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bölünmenin merkezinde Başbakan Yardımcısı Bernard Coard yer almıştır. Coard taban tarafından partisinin siyasal teorisini yaratan karakter olduğu kabul edilen bir kişidir. Coard, Siyasal Büro ve Merkez Komitedeki üyeliğini bırakmasının ardından partiyi, burjuvazi eğilimler göstermekle ve Leninist örgüt yapısından ayrılmakla itham etmiş, çözümün ise seçkin bir yönetim ile mümkün olabileceğini ileri sürmüştür.¹⁰⁶

¹⁰³ Williams, a.y.

¹⁰⁴ Joyner, a.e., s.133.

¹⁰⁵ Waters, a.e., s.230.

¹⁰⁶ Williams, a.e., s.136.

Bishop Hükümeti, iktidarda bulundukları dört yıllık sürede taban ile olan bağını kaybetmiştir. Ordu üyeleri başta olmak üzere yapılamayan ücret ödemeleri, askeri personelde demoralizasyona sebep olmuştur. 1983 yılı martında partinin Merkez Komitesinin yaptırdığı bir araştırmaya dayanarak yayımlanan raporda durum “yığınlarla bağın kaybedilmesine yakın” olduğu şeklindeki bir ifade ile tarif edilmiştir.¹⁰⁷ Müteakip dönemlerde gerçekleştirilen Merkez Komite toplantıları esnasında Bishop artık parti üyelerince eleştirilerin odağındaki kişi olmuştur. Zamanla artış gösteren bu eleştirilerin odak noktasında bozuk ve yanlış örgütlenme, ideolojik olarak zayıflık ve partinin halen radikal Marksist- Leninist yapıya kavuşturulamaması yer almıştır. Bishop’a yakın olan partililer ise sorunun faturasının sadece Bishop’a ve onun yönetim şekline kesilemeyeceği fikrini savunmuşlardır. Soruna önerilen yönetsel faaliyetlerin Bishop ile Coard arasında paylaşılması şeklinde olmuştur. Bishop başlangıçta bu teklifi değerlendirmek için zaman istese de bir çeşit eş başkanlık düşüncesinin uygun olmayacağı kanaatine ulaşmıştır.

Bunu Küba lideri Fidel Castro’yla görüşmesi sırasında da ifade etmiştir.¹⁰⁸ Bu süreç neticesinde Bishop 1983 yılı ekim ayında bir kalkışma sonucunda tutuklanmış, birkaç günlük sürenin ardından taraftarlarınca kurtarılmış, nihayetinde yeniden yakalanarak üç arkadaşı ile birlikte öldürülmüştür.¹⁰⁹

Bishop’un, gerçekleştirilen darbe neticesinde yakalanması ve kurtarılması arasında kalan zaman zarfında Grenada halkı Bishop’a bir takım destek gösterileri düzenlemiştir. Destek gösterilerinin bastırılmasında askeri yetkililer çok zorlanmışlardır. Bishop’un öldürülmesinin ardından yeniden ateşlenen sokak olaylarında da on sekiz Grenada’lı insan ateşli silahlarla vurularak hayatını kaybetmiştir. Meydana gelen olayları bastırmakta bir hayli güçlük çeken ve etkinliği tartışılır hale gelen darbe hükümeti son çare olarak sokağa çıkma yasağı ilan etmek zorunda kalmıştır. Yasağa sadece dört saatliğine ara verilen zaman zarfında bile taraftarları

¹⁰⁷ Williams,a.y.

¹⁰⁸ Williams, a.e., s.143.

¹⁰⁹ John Norton Moore, “Grenada and the International Double Standart”, The American Journal of International Law, Vol.78, No.1, 1984, s.146.

darbe hükümetine karşı karşıtı gösterilerine yoğun şekilde devam etmiştir.¹¹⁰

Bishop hükümetinin ardından Halkın Devrimci Ordusu, Bishop hükümetinin sona erdiğini, Devrimci Askeri Konsey'in yönetimi ele alacağını bildiren bir açıklama yapmıştır. Konseyin görünen başkanı General Hudson Austin'dır. Görünürde bu isim olsa da aslen Coard tarafından yönetilmiştir.¹¹¹

Yasağın ilanının ardından uluslararası basın kuruluşu üyelerinin bölgeyi süratle terk etmesi istenmiş ardından da havaalanının kapatıldığı ilan edilmiştir. Bölgedeki otorite zaafiyeti ve meydana gelen olaylar Doğu Karayip Devletleri Teşkilatı'nda endişeyle karşılanmıştır. Mevcut durum, Ekim ayında icra edilen Doğu Karayip Devletleri Teşkilatı toplantısında da görüşülmüştür. Barbados, Jamaika ve Amerika Birleşik Devletleri'ni temsil edenler toplantıda muhtemel hal tarzlarını değerlendirmişler ve bu değerlendirme neticesinde bölgeye müdahalede bulunulması yönünde karar alınmıştır. Ancak, Barbados ve Jamaika o dönem mevcut askeri imkanlarının söz konusu müdahaleye yeterli gelmeyeceğini bildirerek Amerika Birleşik Devletleri'nden harekate öncülük etmesini istemişlerdir. Bu talep Amerika Birleşik Devletleri'nce Grenada Valisi'nin de yardım talebi gerekçe gösterilerek kabul edilmiştir.

Grenada'ya gerçekleştirilen müdahalede Amerika Birleşik Devletleri, Antigua, Dominik Cumhuriyeti, Barbados, Saint Lucia, Saint Vincent devletleri katılmıştır. 2100'ü bulan askeri mevcudun 1.900'ünü Amerika Birleşik Devletleri ordusuna mensup askerler oluşturmaktaydı.

Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Ronald Reagan hareketin yasal olduğunu öne sürerek bununla ilgili zemini için üç gerekçe belirtmiştir:

- Grenada topraklarında yaşamlarını sürdüren Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının can güvenliğini sağlamak,
- Grenada'da oluşan karışıklıkların artmasına engel olmak,
- Dirlik, düzeni ve hukuki ortamı yeniden inşa etmek etmek.¹¹²

¹¹⁰ Moore, a.e., s.147.

¹¹¹ Moore, a.e., s.146

¹¹² Williams, a.e, s.131.

Bölgede icra edilen askeri harekât Ekim ayının son haftasında başlamış, Aralık ayının ortasında Amerika Birleşik Devletleri kuvvetlerinin bölgeden ayrılmasıyla sonlanmıştır. Ancak bazı sivil Amerika Birleşik Devletleri görevlisi düzenleme ve yardım amaçlı bölgede kalmıştır.

3.1.2. Değerlendirme

Uluslararası toplum tarafından bu müdahalenin hukuki olmadığı değerlendirilmiştir. Konu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gündemine de taşınmış ve harekate karşıt bir karar alınmıştır.¹¹³

Amerika Birleşik Devletleri tarafının harekate yönelik gerekçelerinin Grenada’da yaşayan vatandaşlarını korumak yurtdışında yaşayan vatandaşlarının güvenliğini sağlamak, karışıklıkların artmasına engel olmak ve bölgede düzeni ve hukuki ortamı tekrar oluşturmak olduğu ifade edilmiştir. Belirtilen gerekçeler bazı uluslararası hukuk teorilerine dayanmaktadır. Bunlar:

- İnsani müdahale,
- Yasal otoritenin başka bir devletten yardım isteğinin karşılanması,
- Bölgesel teşkilat savunması.

Vagts, Birleşmiş Milletler Antlaşması kapsamında, insani müdahalelerin kuvvet kullanımının yasal hali olamayacağını ifade etmiştir.¹¹⁴ Bir egemen devletin, kendi toprakları haricinde, herhangi bir tehdit altındaki vatandaşlarının güvenliğini sağlamak için icra edeceği askeri harekate, en iyi örneklerden birisi İsrail devletinin Entebbe’de gerçekleştirdiği müdahaledir. Bu operasyonda İsrail Devleti’nin hedefi kaçırılan ve esir tutulan vatandaşlarının kurtarılmasıdır. Bu gerekçe ile icra ettiği faaliyete, amacının hasıl olmasının ardından hemen son vererek Uganda’yı terk etmiştir. Değerlendirme konusu olayda ise Amerika Birleşik Devletleri, beyan ettiği aynı amaca ulaşılmasına rağmen Grenada topraklarını terk etmemiş ve

¹¹³ Genel Kurulun 38/7 numaralı kararı, 1983.

¹¹⁴ Detlev F. Vagts, “International Law under Time Pressure: Grading the Grenada Take- Home Examination”, The American Journal of International Law, Vol.78, No.1, 1984, s.169. ¹⁷ Vagts, a.e., s.170.

yaşanmakta olan karışıklıkların devam ettiği gerekçesini ileri sürerek bölgede varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ayrıca, olayların olduğu zaman zarfında bölgede yaşayan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarına yönelik herhangi bir saldırgan davranış da gerçekleşmemiştir. Kai P. Schoenhals ve Richard A. Melanson'un yazdıkları bir kaynakta Grenada'da da yaşayan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının, askeri harekatt öncesinde herhangi bir tehdit altında bulunmadıklarını iddia etmiştir.¹¹⁵ Yönetimi elinde bulunduran konsey tarafından, müdahale başlamadan radyo ilanları yaptırılmış ve Amerika Birleşik Devletleri veya başka yabancı ülke vatandaşlarının istedikleri takdirde ülkeden ayrılacakları belirtilmiş, bu faaliyetin planlı seferler ve özel uçuşlarla da gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca Barbados'da bulunan Amerika Birleşik Devletler yetkililerinin bölgeye gelerek kendi vatandaşlarının yaşam şartlarını ve mülklerine yönelik bir tehdit olmadığını tespit ettikleri ilan edilmiştir. Ayrıca yaklaşık iki hafta kadar bir zaman zarfında Konseyin yerini genellikle sivil yöneticilerin yer alacağı bir hükümete bırakacağı hususunda Amerika Birleşik Devletleri tarafının bilgilendirildiğini belirtmiştir.¹¹⁶

Bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri devlet başkanı Ronald Reagan ve hükümetince de buradaki vatandaşlarının yaşamlarının tehlikede olduğunu gösteren açık delillerin ortaya konulamaması nedeniyle gerçekleştirilen harekâtı hukuki bir zemine oturtmak için böyle bir gerekçe gösterilemeyeceğini Abram Chayes, Francis Boyle, Isaak Dore, Martin Feinrider, Richard Falk, C. Clyde Ferguson Jr., Keith Nunes, J. David Fine ve Burns Weston müşterek yayımları ile savunmuştur.¹¹⁷

John Norton Moore ise, bölgede gözlem yapmak için Amerika Birleşik Devletleri Kongresince görevlendirilen on dört üyeden Dick Cheney ve William S. Broomfield'ın tespit

¹¹⁵ Richard Hart, "Grenada'da Devrim ve Müdahale: Yeni Zenginlik Hareketi, Birleşik Devletler ve Karayipler" isimli kitap için yazılan değerlendirme yazısı, *The Hispanic American Historical Review*, Vol.67, No.4, 1987, s.735.

¹¹⁶ Hart, a.y.

¹¹⁷ Francis Boyle, Abram Chayes, Isaak Dore, Richard Falk, Martin Feinrider, C. Clyde Ferguson Jr., J. David Fine, Keith Nunes ve Burns Weston, "International Lawlessness in Grenada", *The American Journal of International Law*, Vol.78, No.1, 1984, s.172.

ve gözlemlerine dayanarak, bölgedeki vatandaşlarının tehlike içinde olduğunu aleni olduğunu, bazılarının rehin alınması için bazı Küba danışmanları ve Austin tarafından düşüncelerin ileri sürüldüğü iddialarında bulunmuştur.¹¹⁸

Herhangi bir devlet, egemen başka devletin hakimiyet alanında meydana gelen ve sürmekte olan bir karışıklığı sonlandırmak amacıyla, bu devlete karşı kuvvet kullanma hakkına sahip olamaz. Devletler, saldırı altındaki başka bir devlete, sadece Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51'inci maddesinde belirlendiği üzere resen yardımda bulunabilirler. Bunun yegâne maksadı da saldırı altındaki devlete ait toprak bütünlüğünü saldırgan güce karşı korumaktır. Bu durumun hilafındaki müdahale yöntemleri Birleşmiş Milletler'in veya uygun bölgesel teşkilatların kararları doğrultusunda gerçekleştirilebilir.¹¹⁹ Şimdi bu noktadan hareket ile, bu alanda vuku bulan karışıklığın yayılmasına engel olmak maksadı ile Grenada'ya müdahalede bulunulması kararını veren teşkilatın, yetkili olup olmadığı konusunun da incelenmesi gerekmektedir.

1981 yılında kurulan bu teşkilatın yapısını ortaya koyan Antlaşmasının 8'inci maddesi üyelerin ortak güvenlik konusu ile ilgilidir. Kısaca bu maddede: "Güvenlik konseyinin, üye devletlerin ortak güvenliklerinin koordinasyonundan, başka unsurlarca gerçekleştirilebilecek saldırılar karşısında bölge barışı ve güvenliğinin sürdürülmesinden, üye ülkeler arası savunmaya ve güvenliğe ilişkin konular kapsamında iyi ilişkilerin geliştirilmesi ve diğer devletlerce gönderilebilecek, içeriden veya kendi ulusal unsurlarınca desteklenebilecek, silah taşıyan mütecaviz gruplara karşılık Birleşmiş Milletler Antlaşması 51'inci maddede belirtilen ttekil veya çoğul meşru müdafaa uygulamalarını kapsayan önleyici tedbirlerin belirlenmesi ve uygulamasından sorumludur." ifadeleri yer almaktadır.¹²⁰

Antlaşmada, üye devletlere dışarıdan gelebilecek saldırı durumlarında müşterek savunma öngörülmüştür. Buna karşın teşkilata üye bir devlet aleyhinde, teşkilat dışı bir devlet ve diğer üye devletlerin müştereken, müdahalede bulunabileceği sonucuna denk gelen herhangi bir ifade yer almamaktadır. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri'nin antlaşma kapsamında

¹¹⁸ Moore, a. e., s.150.

¹¹⁹ Francis Boyle, v.d., a. e., s.173.

¹²⁰ Joyner, a.e., s.135.

müdahale maksatlı daveti ve buna icabet ederek Grenada' ya müdahalede bulunması konuları yasal bir zemine oturtulamaz. Amerika Birleşik Devletleri söz konusu antlaşmayı imza eden devletlerden biri değildir ve kapsam haricinde olması gerekir.¹²¹

Ayrıca ilgili maddede, Komite "...dış saldırılara karşı bölgede barış ve güvenliğin devam ettirilmesinden..." sorumlu tutulmuştur. Grenada'yı, teşkilata üye bir devlet olarak dışarıdan mütecaviz tavırlar sergileyen bir taraf olarak değerlendirmek de mümkün değildir. Grenada başka bir devlete karşı bir saldırıda bulunmamıştır. Böyle bir durum olsa dahi Antlaşma'da bu kapsamda herhangi bir düzenleme bulunmadığından, mağdur tarafın Birleşmiş Milletler Antlaşması kapsamında kendisini korumak için hukuki haklarına sahip olacaktır.

Savunma ve güvenlik kapsamındaki kararların Antlaşma'nın 6'ncı maddesine göre oybirliği ile alınması gerekirken, bu harekât ile ilgili bu husus da göz ardı edilmiştir.¹²² Bu durum da Antlaşma kapsamı ile örtüşmemektedir.

Ayrıca Amerika Devletleri Teşkilatı Antlaşması'nın 18, 20 ve 21'inci maddeleri de bölgedeki devletler arasında meydana gelen uyuşmazlıklarda kuvvet kullanımı konusunu çok net ifadelerle yasaklamaktadır.¹²³

Grenada ve Küba olaylarını karar süreçleri bakımından Bölgesel Teşkilatların kullanılma şekli ile ilgili bir benzeşim de isabetsiz olacaktır. Küba krizi esnasında bölgesel teşkilattan yararlanılmıştı, fakat ablukanın "zorlayıcı bir tedbir" olması durumu net olmadığı için konu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşınamamıştır. Ancak Grenada örneğinde kuvvet kullanılması şüphesiz ve bariz bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu da hareketin uluslararası hukuk normlarına uygun olmadığını ortaya koyan bariz bir sebep oluşturmaktadır.¹²⁴

Grenada'ya karşı hukuki olarak kuvvet kullanılması, sadece Grenada Genel Valisi'nin talebi ortaya konularak savunulabilirdi. Grenada iç işlerinde bağımsızlığını kazandıktan sonra yeni bir anayasa çıkarılmış ve onanmıştır. Aynı mevzuat hükümleri 1974'de tadil edilmiştir. İki düzenlemede de Grenada Genel Valisi, muazzam yetkiler ile donatılmıştır. Ancak söz konusu

¹²¹ Joyner, a.e., s.136

¹²² Waters, a.e., s.234.

¹²³ Waters, a.e., s.233

¹²⁴ Vagts, a.y.

mevzuat 1979'da Bishop ve yönetimince askıya alınmıştır.

Askıya alınan mevzuatın yerine Halk Yasaları olarak adlandırılan düzenlemeler yayımlanmıştır. Bu düzenlemelerde, yasama ve yönetme kapsamındaki yetkilerin tamamı Halkın Devrimci Konseyi'nde toplanmıştır. Grenada Genel Valiliği ise göstermelik bir mevki haline getirilmiştir. 1983 yılında da sadece törenlerde kullanılan bir seviyeye getirilmiştir.¹²⁵ Granada Genel Valisi, İngiltere Kraliçesi'nin bir temsilcisi gibi kabul edilir hale getirilmiştir. Harekatın yapıldığı tarih itibarı ile Genel Vali'nin durumu bu iken ve Ülkede herhangi bir otoritesi bulunmazken söz konusu makam sahibinin dış devletlerden yardım ve müdahale çağrısında bulunması ne derecede geçerlidir? Böyle bir talep ve çağrı olsa dahi iç savaş yaşanan bir devletteki taraflardan herhangi birisine yardım edilmemesi konusu da uluslararası hukuk bağlamında çok aşikâr bir konudur. Amerika Birleşik Devletleri'nin, teşkilat üyesi diğer devletlerle beraber müdahalesi için böyle bir talebin konuyu hukukileştiremeyeceği kanaatindeyim.

3.2. Panama Müdahalesi (Amerika Birleşik Devletleri – Panama Cumhuriyeti)

3.2.1. Olayın özeti

1903 yılında bağımsızlık kazanan Panama Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri ve lojistik ve istihbarat desteği çok önemli katkı sağlamıştır.¹²⁶ Panama Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanının ardından ilk tanıyan devlet yine Amerika Birleşik Devletleri'dir. Panama Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanından sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Panama Cumhuriyeti aralarında Panama Kanalı bölgesinde Amerika Birleşik Devletleri'ne bir dizi imtiyazlar sağlayan bir Antlaşma kaleme alınmıştır. Antlaşma toplam yirmi altı maddeden teşekküldür. Antlaşmanın maksadı, Atlantik ve Pasifik Okyanuslarını birbirine bağlayacak bir kanalın açılmasını sağlamaktır. Antlaşmanın 2'nci maddesiyle Panama

¹²⁵ Joyner, a.e., s.135.

¹²⁶ Max Hilaire, *International Law and United States Military Intervention In the Western Hemisphere*, New York, Kluwer Law International, 1997, s.111.

Cumhuriyeti, kanalın kullanımı, yapımı, elde bulundurulması, korunması ve bakımının yapılması için Birleşik Devletlere zamanla sınırlı olmayan haklar verilmesini kabul etmekteydi. Amerika Birleşik Devletleri'nin söz hakkı olan alan, kanalın tam orta noktasından geçtiği kabul edilen hattan itibaren kanalın her iki yönüne onar millik genişlikte ve beşer millik derinlikte geniş bir bölgeyi kapsamaktadır.¹²⁷ Maddede ayrıyeten Amerika Birleşik Devletleri'ne kanalın inşası için elzem görülen bölgelerde zamana bağlı kalmaksızın işgal hakkı, kullanım ve elde bulundurma hakkı tanınmaktadır. Buna Panama Cumhuriyeti'nin egemenlik hakkı olan adalarında Amerika Birleşik Devletleri'nin aynı imtiyazlara sahip olacağı hususu da eklendiğinde, Panama Cumhuriyeti'nin söz konusu antlaşma ile bütün egemenlik yetkilerini adeta Amerika Birleşik Devletleri'ne devrettiği kabul edilebilir. Antlaşmanın 5'inci maddesi ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'ne Panama'da iletişimle ilgili konularda tekel olabileceği hakkını tanımaktadır. Kanal inşası esnasında Panama'ya getirilecek malzemelerin vergiden ve gümrük ücretinden muaf tutulması, görevlendirilen Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının vizesiz Panama ülkesine rahatça girme hakkına sahip olmasını da ihtiva etmektedir.

Birleşik Devletler'in 1903 tarihli bu Antlaşmayla Kanal Bölgesinde tam egemen haklara sahip olduğu iddialarına Woolsey karşı çıkmıştır. Antlaşmanın sadece 3'üncü maddesinin Amerika Birleşik Devletleri'ne kanal bölgesinde tam egemenlik hakları sağlıyor gibi görünmekte olduğunu, oysa diğer maddelerin hepsinde Amerika Birleşik Devletleri'nin eylemlerine kısıtlamalar getirildiğini öne sürmüştür. Woolsey'e göre antlaşmanın bütünü ve yapılış maksadı bir arada değerlendirildiğinde söz konusu antlaşmayla Amerika Birleşik Devletleri'nin kanal bölgesinde tamamen egemen haklara sahip olabileceği öne sürülemez bir durumdadır.¹²⁸ Amerika Birleşik Devletleri'ne yalnızca kanalın inşasını sağlamak için bir takım imtiyazlar verilmiştir. Bunlar da tamamen egemen olduğu anlamına gelebilecek hususlar

¹²⁷ Birleşik. Vc 12Q3 Devletler – Panama Cumhuriyeti, Panama Kanal Antlaşması, 1903, md.2; Antlaşma metni için bkz.:Official Document, “Convention Between the U.S. and the Republic of Panama for the Construction of a Ship Canal to Connect the Waters of the Atlantic and Pacific Oceans”, The American Journal of International Law, Vol.3, No.2, 1909, s.130.

¹²⁸ L.H. Woolsey, “The Sovereignty of the Panama Canal Zone”, The American Journal of International Law, Vol.20, No.1, 1926, s.119.

değildir. Panama Cumhuriyeti, Alaska ve Lousiana örneklerinde olduğu gibi satın alınarak eld edilmiş topraklar da değildir. Ayrıca Antlaşmanın 1'inci maddesi incelendiğinde Panama Devleti'nin ülke topraklarındaki bütün egemenlik haklarının Amerika Birleşik Devletleri'nce tanındığının işaretidir.¹²⁹

Halihazırdaki uygulamaya bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nin antlaşma kapsamında bölgede tam egemen hakları olup olmadığı hususu halen tartışma konusudur. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı John Milton Hay, 1904 yılında yaptığı açıklamada Panama Cumhuriyeti ile imzalanan 1903 tarihli Antlaşmasının 3'üncü maddesinin Amerika Birleşik Devletleri'ne antlaşma metninde de açıkça ifade edildiği üzere zamana bağlı kalmaksızın Amerika Birleşik Devletleri'ne tamamen egemen haklar tanıdığını iddia ve ifade etmiştir.¹³⁰ Kanal Bölgesi Yüksek Mahkemesi de verdiği bazı kararlarda bu doğrultuda kararlara hükmetmiş ve içtihat oluşturmuş, bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri'nin kanal bölgesinde tamamen egemenlik yetkilerine sahip olduğunu belirtmiştir.¹³¹

Panama Cumhuriyeti tarafı ise Antlaşma ile Amerika Birleşik Devletleri'nin asla tam egemen olarak bölgede bulunmasının amaçlanmadığını, antlaşmanın sadece kullanım, bakım ve koruma yetkilerini kapsadığını öne sürmektedir.¹³²

Woolsey tarafından ortaya atılan görüş ile söz konusu antlaşmanın uygulama şekli mukayese edildiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin kanal bölgesinde tam egemen yetkilere sahip olarak hareket ettiğinin söylenmesi yerinde olacaktır.¹³³ Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin ulaşımle ve iletişimle ilgili konularda sahip olduğu emsalsiz yetkilere atıfta bulunarak Panama Cumhuriyeti'nin Pasifik Okyanusu kıyılarına kadar bir yol yapma girişimine izin vermemiştir.

¹²⁹ Woolsey, a.y.

¹³⁰ Norman J. Padelford, "American Rights in the Panama Canal", The American Journal of International Law, Vol.34, No.3, 1940, s.425.

¹³¹ Padelford, a.e., s.427.

¹³² Padelford, a.e., s.426.

¹³³ Padelford, a.e., s.432.

Panama Kanalı Antlaşması, 1904 yılı şubat ayında kabul edilen Panama Cumhuriyeti Anayasası'na dahi etki etmiştir. Panama Anayasası'nın 3'üncü maddesi Panama Cumhuriyeti'nin ülkesindeki yargılama yetkisine kısıtlama getirmiştir. Şöyle ki; Amerika Birleşik Devletleri ile yapılacak yollar ile ilgili hususlar, kanalın yapım işleri, kullanımı ve bakımı için yapılmış olan veya ilerde yapılacak antlaşmalar kapsamı haricindeki alanlar yargılama yetkisi kapsamına alınmamıştır. Anayasada yer alan bu madde mana olarak, 1903 tarihli Antlaşmanın Panama Cumhuriyetince feshi söz konusu olsa dahi Amerika Birleşik Devletleri'nin, antlaşmaya istinaden kanal bölgesi ile ilgili ayrıcalıklarını kullanabileceği anlamına gelmektedir.¹³⁴

Aynı mevzuatın 136'ncı maddesinde Amerika Birleşik Devletleri'ne Panama'nın kendi meselelerine müdahale edebileceği hususu yer almaktadır. Yasanın söz konusu içeriğinde “Amerika Birleşik Devletleri, kamusal barışı ve anayasal düzeni kurabilmek için Panama Cumhuriyeti'nin herhangi bir bölgesine müdahale edebilir.”¹³⁵ Şeklinde düzenlenmiştir..

Anayasaya içeriğindeki bu madde 1903'de imzalanan Kanal Antlaşmasının 1'inci maddesi baz alınarak konulmuştur. Ancak 1933'de Panama ve Amerika Birleşik Devletleri aralarında imzaladıkları Antlaşmayla ve 1936'da her iki devletinde imza koyduğu bir Antlaşmayla da tarafların diğer devlete karışmamalarının gerektiği ifade edilmiştir.¹³⁶ Ancak bu iki Antlaşmanın Panama Cumhuriyeti'nin kendi anayasasına karşı üstünlükleri var mıdır? Padelford, bu sorunun cevabını Panama Cumhuriyeti Anayasası'nın 3'üncü ve 136'ncı maddelerinin devletin antlaşmaya taraf olma hürriyetlerini tahdit ettiğini belirtmiş ve Uluslararası Adalet Divanı, imzalanan milletler arası antlaşmaların iç hukuktan üstün olduğunu kabul etmiş ise de, bahsi geçen antlaşmaların geçerli olabilmesi için izlenmesi gerekli zaruri iç hukuk süreçlerinin gerekliliğini, imzalanan uluslararası antlaşmalarla çelişen iç hukuk mevzuatının değiştirilememesi halinde ise iç hukukun üstün olarak değerlendirilmesi gerekliliğini savunmuştur.¹³⁷ Bu doğrultuda taraflar arasında imzalanan antlaşmalar

¹³⁴ Padelford, a.e., s.435.

¹³⁵ Padelford, a.e., s.437.

¹³⁶ Padelford, a.e., s.436

¹³⁷ Padelford, a.e., s.438.

Anayasanın 3'üncü ve 136'ncı maddelerinin uygulanması aşamasında hiçbir değişikliğe neden olmamıştır.

Uygulamada Amerika Birleşik Devletleri'nin, karşı tarafın iç meselelerine sıklıkla müdahalelerde bulunduğu görülmektedir. 1918'de yapılan seçimin ardından ortaya çıkan toplumsal karışıklıkları sonlandırmak maksadıyla müdahalede bulunulması, 1921'de Kosta Rika ile aralarındaki sınırda yaşanan çatışmaları engellemek için 400 kadar askeri personel görevlendirilmesi ve 1925'de seçimin ardından meydana gelen gerginliğe kısmi de olsa müdahalede bulunulması örnek gösterilebilir.¹³⁸

1964 yılında Panama'da öğrenci grupları tarafından, Panama'daki Amerika Birleşik Devletleri mevcudiyetini ve kanal bölgesine yönelik haklarını protesto etmek maksadıyla birtakım gösteriler düzenlenmiştir. Gösteriler esnasında bazı Panamalı gençler hayatını kaybederken yüzlerce kişi de yaralanmıştır. Bu olayın neticesinde Panama Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler'den olayların ve faillerinin araştırılması amacıyla personel görevlendirilmesi talebinde bulunmuş, bu süreç Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerin de bu dört aylık süreçte gergin geçmesine neden olmuştur. Panama Cumhuriyeti, 1903'de imzalanan Antlaşmanın hükümlerini tekrar gözden geçirilmesi talebinde bulunmuş ve bunu sağlamak için Amerika Birleşik Devletleri'ne baskı yapmıştır.

1977 senesinde Amerika Birleşik Devletleri, Antlaşmanın yeniden ele alınması teklifini kabul etmiştir. Başkent Washington'da Panama Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri aralarında on dört maddeden oluşan yeni bir Antlaşma imzalanmıştır. Antlaşmanın 1'inci maddesi ile, 1903 tarihli Antlaşmanın yürürlükten kalktığını ilan edilmiştir. 2'nci maddenin 2'nci fıkrasında ise Antlaşmanın 31 Aralık 1999 tarihinde sona ereceği belirtilmiştir.¹³⁹ Amerika Birleşik Devletleri tarafında antlaşma metninin senato görüşmelerinde birçok kişi haklardan vazgeçilmesi hususuna muhalefet etmiştir. Fakat oylama sonucunda oy çokluğu ile metin kabul görmüştür. Başkanlık adayı Ronald Reagan ise seçilmesi durumunda Antlaşmayı

¹³⁸ Hilaire, a.e., s.112.

¹³⁹ Birleşik Devletler – Panama Cumhuriyeti, Panama Kanal Antlaşması, 1977; Tam metin için bkz.:Official Documents, "Panama Canal Treaty", The American Journal of International Law, Vol.72, No.1, 1978, ss. 225-238.

ortadan kaldıracağı konusunu seçim çalışmalarında ifade etmiştir. Eş zamanlı olarak bu dönemde Panama Cumhuriyeti Devlet Başkanı olan Torijos, esrarengiz bir kaza sonucu vefat edince devlet başkanlığın Manuel Noriega isimli bir general göreve gelmiştir.

General Noriega, Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nda (CIA) yetişmiş ve bu teşkilat için yıllarca faaliyet göstermiş bir kişiliktir.¹⁴⁰ Sol tandanslı bazı yapılara ve özellikle Nikaragua bölgesinde Sandinista karşıtı ve Kolombiya merkezli uyuşturucu trafiğinin önlenmesinde Ronald Reagan yönetimiyle emel ve fikir birliği içerisinde faaliyetler yürütmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nin Sandinistaların liderlerine yapılacak suikast için Noriega'dan yeterince destek alamaması ve daha fazla yardım talebi ve Nikaragua'ya yapılacak askeri harekatlarda Panama topraklarının bir üs olarak kullanılması talebinin reddedilmesi, taraflar arasında bir gerginliğin oluşmasına neden olmuştur.¹⁴¹ Bu durumu takiben Amerika Birleşik Devletleri tarafı, Noriega'yı Kolombiya merkezli uyuşturucu trafiğine dahil olmakla suçlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri merkezli Noriega yönetimine karşı, karalama faaliyetleri başlatılmış, Panama yönetimini zora sokmak ve ekonomik olarak baskılamak için taktikler geliştirilmiş, askeri taktiklerle kullanılarak Noriega istifaya zorlanmıştır. Fakat bu girişimlere karşı Noriega istifa etmemiş, Amerika Birleşik Devletleri'ni, Panama Kanalı Antlaşmalarındaki ödevlerini gerçekleştirmemekle itham etmiştir. Noriega, Amerika Birleşik Devletleri'nin kanalın Panama Cumhuriyeti'ne devrini istemediğini, bu maksatla suni gerilimler ortaya çıkarmakta olduğunu beyan etmiştir.

1988 yılında Noriega'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Miami ve Tampa mahkemelerince uyuşturucu ticaretim yapmak ve kara para aklamak suçlamaları yöneltilmiştir. Noriega, bu iddiaları reddetmiş ve bunların karşıt propaganda ve yalandan ibaret olduklarını ifade etmiştir. Süreçte Noriega'ya istifası ile bu suçlamaları sonlandırabileceği bildirilmiş, ancak olumsuz yanıt alınmıştır. Kendisine uygulanan baskı nedeniyle güçlük yaşayan Noriega

¹⁴⁰ Hilaire, a.y.

¹⁴¹ Hilaire, a.e., s.113.

1989 yılı mayısında seçime gidileceğini açıklamıştır.¹⁴² Yapılan seçimlerin ardından şiddet içerikli olayların yaşanması bu seçimlerin iptaline neden olmuştur. Seçimlerin takibini yapan bazı gözlemci kişiler muhalefetin kazandığını açıklamıştır. Ancak bu açıklamalar Noriega tarafından yalanlanarak ileri bir tarihte yeni seçim kararı alındığı açıklaması yapılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Amerika Devletleri Teşkilatı, bu karar ve Panama’da olan olaylarda aşırı kuvvet kullanımı gerekçeleri ile Noriega’yı kınamışlardır.¹⁴³

Noriega tarafından seçimlerin iptalinin açıklanmasından sonra George W. Bush, Panama’daki temsilcilerin geri çağırıldığını ve bölgeye en az 2.000 personelden oluşan bir askeri kuvvet sevk edileceği açıklamasında bulunmuştur. Amerika Devletleri Teşkilatı’nın durumun normalleştirilmesi yönündeki çabaları da sonuçsuz kalmıştır. Bu gelişmeler ardından Noriega, yönetimi Francesco Rodriguez adında bir bürokratin atandığını ilan etmiştir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri tarafı bu şahsın Noriega’nın adeta kuklası olduğunu ve kendisini tanımadığını bildirmiştir. Bu gelişmeler ışığında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush yaptığı bir açıklamalarda kanal bölgesini devir faaliyetinin geciktirebileceğini duyurmuştur.

1989 yılının ağustosunda bazı Panama vatandaşı sivil ve askeri şahıslar, Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgede gerçekleştirme gayretinde olduğu bir tatbikatın engellenmesi için çaba harcadıkları nedeni ile tutuklamıştır. Müteakiben Amerika Birleşik Devletleri Güney Komutanlığı’na bağlı birliklerin on bir ayrı noktada yaptıkları tatbikatlar, Panama Cumhuriyeti tarafınca, yürürlükte olan Antlaşmaların hilafında oldukları nedeni ile kınanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ise bu faaliyetlerinin dayanağının Antlaşmalar olduğunu ileri sürmüş ve Antlaşmaların kapsamı dışında hareket ettiği iddialarını yalanlamıştır.

Bu olayların akabinde Bush yönetimi Panama halkından Noriega hükümetine karşı ayaklanmalarını ister nitelikte açıklamalar yapmış, ek olarak Panama Silahlı Kuvvetleri ile iletişime geçerek Noriega karşıtı olarak gerçekleştirilecek askeri bir darbe hareketini dahi destekleyebileceğini bildirmiştir. Nitekim Ekim ayında Noriega karşıtı bir kalkışma

¹⁴² David Scheffer, "Use of Force After the Cold War: Panama, Iraq and the New World Order", Right v. Might: International Law and the Use of Force, Ed. By Louis Henkin, New York, Council on Foreign Relations Press, 1989, s.112.

¹⁴³ Hilaire, a.y.

gerçekleşmiş ancak sonuçsuz kalmıştır.¹⁴⁴ Amacının aksine bu askeri girişim Noriega taraftarlarınca muhaliflerin sindirilmesi için bir vesile olarak kullanılmış, Amerika Birleşik Devletleri ile eşgüdüm içerisinde olduğu kanaati edinilen kişiler tutuklanmış, liderlik ettiği düşünülenler ise asılarak idam edilmiştir. Olağan olarak askeri girişiminin olumsuz sonuçlanması Bush yönetiminin de ağır eleştirilerin hedefi haline gelmesine neden olmuştur. Başarısızlığın en büyük nedenleri ise Amerika Birleşik Devletleri tarafınca yapılan kalkışma planlamasının yetersizliği ve muhaliflere yeterince destek sağlanmaması olarak gösterilmiştir.

Bush yönetimi başarısızlıklarını örtbas etmek ve yeni yöntemler ortaya koymak için yeni bazı planları hayata geçirmeyi öngörmüş ve yeni bir askeri kalkışma fikri üzerinde yoğunlaşmıştır. Öncelikle o dönemde uygulanan ekonomik ambargonun şartlarını ağırlaştırmıştır. Bu kapsamda bölgede faaliyeti bulunan Amerikan şirketlerinden vergi mükellefiyetlerini yerine getirmemelerini talep etmişlerdir. 20 ve 21 Kasım 1989 tarihlerinde Amerikan ordu kuvvetleri, Panama tarafının Amerika Birleşik Devletleri'ne ait bölgede bulunan Gorgas Hastahanesi'ne giden yolları tanklarla kapatmalarına karşılık olarak, Panama Sağlık Bakanlığı'na giden yol güzergahlarını zırhlı araçlarla ulaşımına kapatmıştır.

İki tarafa ait silahlı unsurlar arasında bu tarz gerginlikler yaşanırken, ilaveten Panama Ulusal Meclisi Noriega'yı "hükümet şefi" ve "ulusal kurtuluşun büyük lideri" olarak nitelendiren bir kararı kabul etmiştir. Ayrıca "saldırıları sürdürükçe Panama Cumhuriyeti savaş halinde olduğunu ilan eder" şeklinde ifade edilebilecek bir kararı da kabul etmiştir.

15 ve 16 Aralık tarihlerinde Amerikan askerlerini hedef alan bir dizi taciz ve saldırı olayı gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki dört Amerikan vatandaşının bir yol kontrolünde durdurularak bazı Panama vatandaşlarınca bağırarak hakaretlerde bulunması eylemidir. İkincisi ise bir Amerikan askerinin dövülmesi ve yanında bulunan eşinin taciz edilmesi olayıdır. Sonuncusu ise bir Amerikalı bir askerinin yine yol kontrolünde durması yönündeki ikazlara

¹⁴⁴ Scheffer, a.e., s.114.

uymaması nedeniyle ateş açılarak öldürülmesidir.¹⁴⁵ Yaşanan gelişmeler neticesinde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush müdahale talimatı vermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri tarafı müdahalenin kendilerince haklı gerekçelerini dört ana başlıkta aktarmaya çalışmıştır. Bunlar:

- Panama topraklarında yaşamakta olan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının yaşam haklarını koruyabilmek,
- Demokrasinin Panama Cumhuriyeti'nde yeniden inşa edilmesini desteklemek.
- Uyuşturucu ticaretine karıştığı gerekçesi ile suçlu bulunan Noriega'nın yakalanarak tutuklanması ve gerekli müeyyideye çarptırılması.
- Panama Kanal Antlaşmaları çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin sahip olduğu hakları korumak.¹⁴⁶

3.2.2 Değerlendirme

Ön plana çıkan ilk husus Panama'da ikamet eden Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının yaşama haklarının güvence altına alınması için kuvvet kullanılmasının, meşru müdafaa hakkı olup olmadığının belirlenmesi hususudur. İnsan merkezli amaçlar gerekçe gösterilerek bir devletin, egemen diğer bir devlet topraklarında kuvvet kullanacak ise söz konusu kuvvet sınırları belli ve geçici süreli olarak uygulanması ve orantılı ve gerekli olması yönündeki temel ilkelerin tahditleri kapsamında hareket edilmesi elzemdir.¹⁴⁷ Her ne kadar böyle bir gerekçe ileri sürülmüş ise de Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının Panama'da

¹⁴⁵ Simon Chesterman, "Rethinking Panama: International Law and the U.S. Invasion of Panama", The Reality of International Law: Essays in Honour of Ian Brownlie, Ed. By Guy S. Goodwin Gill and Stefan Talmon, Oxford, Clarendon Press, 1999, s.63.

¹⁴⁶ Craig Scott, "Grenada, Nicaragua and Panama: Tracking Force- For - Democracy Discourse in the 1980s", Selected Papers in International Law, Ed. By Yves Le Boutkillier, Donald M. Mcrae and Donat Phorand, New York, Kluwer Law International, 1999, s.186.

¹⁴⁷ Ved P. Nanda, "The Validity United States Intervention in Panama under International Law", American Journal of International Law, Vol.84, No.3, 1990, s.496.

genel bir tehlike altında olduğu söylenebilecek bir durum söz konusu değildir. Müdahalenin hemen öncesinde meydana gelen ve yukarıda örneklenen münferit bazı olaylar, taraflar arasında tırmanan gerginliğin tabi bir sonucudur. 15 ve 16 Aralık tarihlerinde vuku bulan olayların yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri silahlı kuvvetlerine mensup şahıslarca da Panama’da görevli bir polis memurunun yaralanmasına sebebiyet verilmiştir.¹⁴⁸ Bölgede bulunan Amerikalıların yaşadıkları en önemli saldırı olayları bunlar olmuştur. Ayrıca bölgede bulunan Amerikan vatandaşlarının yaşamlarına dair tehdit altında olmasında ve yerel halk tarafından tepki görmelerinde en önemli neden Amerika Birleşik Devletleri’nin Noriega yönetimini ortadan kaldırmak maksatlı takip ettiğı politikalar önemli etki sahibiydi.

Aslında Noriega’nın Panama Ulusal Meclisi’nce bazı ünvanlara layık görülmesi ve Amerika Birleşik Devletleri’ne karşıt göstermelik bir savaş ilanı, Amerika Birleşik Devletleri tarafınca dahi önemsenmeyen ve kaale alınmayan konular olmuştur. Bu ilanı takiben Panama’da bulunan Amerika Birleşik Devletleri birliklerinin alarm seviyelerinde herhangi bir değişim dahi olmamıştır.¹⁴⁹

Yaşanan olumsuzluklar muhakkak önemlidir, ancak Amerika Birleşik Devletleri tarafının toplamda 20.000’in üzerinde askeri personel, helikopter v.b. hava araçları, zırhlı kuvvetler ve başkaca ağır silah sistemleriyle Panama’ya gerçekleştirdiğı operasyonel faaliyetlerin orantılılık kriterlerine aykırı olduğı aşıkardır. Müdahalede birçok sivil ve toplamda 700 kişi yaşamını yitirmiş, birçok insan sakat kalmış, yaşam alanlarında da ciddi bir yıkım yaşanmıştır. Amerikan tarafında ise ölü sayısı 26’dır.¹⁵⁰ Amerika Birleşik Devletleri ne yazık ki ülke dışındaki vatandaşlarının can güvenliğini sağlamak şeklinde ifade ettiğı gerekçesini somut olarak ortaya koyamamıştır. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri tarafından da imzalanan Amerika Devletleri Antlaşması’nın 18nci maddesinde yer alan ve

¹⁴⁸ Nanda, a.g.e., s.497.

¹⁴⁹ Richard L. Millet, “The Aftermath of Intervention: Panama 1990”, Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Vol.32, No.1, 1990, s.6.

¹⁵⁰ Charter of The American States Organization, Birleşmiş Milletler Antlaşma Serisi, No:1609, 30 Nisan 1948, md.18, s.58.

hiçbir unsurun egemen başka bir devlete direk ya da dolaylı yollarla karışamayacağını belirten içeriği ile aleni bir çelişki oluşturmuştur.¹⁵¹

Müdahalede bulunan tarafın, eylemini haklı göstermek amacıyla kullandığı ikinci söylem demokratik ortamın yeniden oluşturulması olmuştur. Bu gerekçenin temeli Noriega'nın askeri taktiklerle yönetimi ele geçirmesi, Panama halkına yönelik uygulanan baskı politikaları ve yapılan seçimlerin iptal edilmesi hususlarına dayanmaktadır. Uluslararası hukuk normlarına göre bu durumun yasal olduğunun kabulü mümkün değildir. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki temsilcisi Jane Kirkpatrick'dir. Kirkpatrick'de açıklamalarında demokratik yönetim şeklinin Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın amaçları paralelinde en ideal yönetim olduğunu vurgulamıştır. Bu gerekçeyle anti-demokratik bir yönetime karşı kuvvet kullanımı, kuvvet kullanma yasağı kapsamında değerlendirilecek bir konudur.¹⁵² Bu anlamda Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasının geniş biçimde yorumlanması gereklidir.

Fakat bunun yanında Schacter, aynı maddenin daha geniş değil, olduğu haliyle okunması ve yorumlanması halinde kendi kaderini tayin etme yani self determinasyon veya demokrasi adına kuvvet kullanmanın, uluslararası hukukun kuvvet kullanma yasağının istisnasını oluşturmayacağını savunmuştur.¹⁵³

Bahsi geçen gerekçe sadece taraf olan Amerika Birleşik Devletleri'nce makul bulunmuştur. Amerika Devletleri Teşkilatı ve birçok uluslararası aktör demokratik gerekçelerle müdahale düşüncesini asla makul görmemiştir. Reagan Doktrini olarak uluslararası ilişkiler yazınında geçen uygulama ve fikri yapı, özünde, Amerika Birleşik Devletleri'nce çok eleştirilen, Brejnev Doktrini'nden çok da farklı değildir.

¹⁵¹ Tom J. Farer, "Panama: Beyond The Charter Paradigm", American Journal of International Law, Vol.84, No.3, 1990, s.506.

¹⁵² Jeane Kirkpatrick & Allan Gerson, "The Reagan Doctrine, Human Rights, and International Law", Right v. Might: International Law and the Use of Force, Ed. By Louis Henkin, New York, Council on Foreign Relations Press, 1989, s.27.

¹⁵³ Nanda, a.g.e., s.499.

Amerika Birleşik Devletleri tarafının müdahalesini haklı göstermek adına öne sürdüğü üçüncü neden Panama Kanalı Antlaşmalarının bütünlüğünün sağlanmasıdır. Bu Antlaşmalar 7 Eylül 1977 tarihinde imzalanan ve yukarıda belirtilen Kanal ve Tarafsızlık Antlaşmalarıdır. Kanal Antlaşmasının 1'inci maddesinin 2'nci fıkrası, "...Panama Cumhuriyeti, ülkesel egemen olarak, Antlaşma süresince gemilerin Kanal'dan geçişi ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak, kanalı yönetmek, burada işlemleri yürütmek, kanalı korumak ve savunmak haklarını Amerika Birleşik Devletleri'ne garanti eder..."¹⁵⁴ şeklindedir. 4'üncü maddenin 2'nci fıkrası ise Antlaşma süresince kanalın korunması ve savunulmasında öncelikli sorumluluğun Amerika Birleşik Devletleri tarafının yükümlülüğü altında olduğu belirtilmiştir. İlgili madde 3'üncü fıkrada da kanalın koruma ve savunma hizmetleri için Panama Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri'nin üst düzey askeri makamlarından oluşturulacak ortak bir yönetimin oluşturulması kararı alınmıştır. Tarafsızlık Antlaşmasının 1'inci maddesine göre kanalın tümüyle tarafsız olduğu Panama Cumhuriyeti'nce ilan edilmiştir.¹⁵⁵

Amerika Birleşik Devletleri Senatoda Antlaşmayı onarken bir değişiklik yapmıştır. Bu değişikliğe göre, Antlaşmanın süresinin bitiminin ardından kararlaştırılan tarafsızlık rejimine karşı bir tehdit bulunması durumunda veya burayı kullanan deniz taşıtlarına yönelik saldırı veya tehdit halinde her iki devletin de söz ve müdahale hakkı olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁶ Senato, ilaveten kanalı koruma hakkı olan Panama Cumhuriyeti'nin iç ve dış işlerine karışma hakkının Amerika Birleşik Devletleri'ne tanınmadığını açıklamıştır.¹⁵⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nce harekâtın yapıldığı tarihe kadar Panama tarafınca tarafsızlık rejimi ile ilgili veya kanalı hedef alan hiçbir saldırı yapılmamıştır. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri'nin Antlaşmaların bütünlüğünün sağlanması için, Antlaşmalardan

¹⁵⁴ Birleşik Devletler-Panama, Kanal Antlaşması, md.1(2), 1977. ⁵⁸ Birleşik Devletler-Panama, Kanal Antlaşması, md.4(2), 1977. ⁵⁹ Birleşik Devletler-Panama, Kanal Antlaşması, md.4(3), 1977.

¹⁵⁵ Birleşik Devletler-Panama, Tarafsızlık Antlaşması, md.1, 1977 (Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal, U.S. – Republic of Panama), Metin için bkz.: "Panama Canal Treaty", The American Journal of International Law, Vol.72, No.1, 1978, s.238.

¹⁵⁶ Nanda, a.e., s.501.

¹⁵⁷ Nanda, a.y.

kaynaklı bir hakkı olduğunu iddiasıyla Panama Cumhuriyeti'ne müdahalesinin hukuki olduğu ileri sürülemez. Eğer Panama Cumhuriyeti tarafınca kanalı hedef alan veya kanal rejimini hedef alan mütecaviz bir hareket veya tehdit gerçekleşmiş olsaydı, Amerika Birleşik Devletleri söz konusu antlaşmalardan kaynaklı hakları nedeniyle kanal güvenliği ve tarafsızlık rejiminin sürdürülebilirliği için müdahale hakkına sahip olabilirdi.

3.3. Küba Ablukası (Amerika Birleşik Devletleri – Küba)

3.3.1. Olayın özeti

1959 yılında Küba'da Fidel Castro'nun devletin yönetimine geçmesinden hemen sonra, Amerika Birleşik Devletleri ile Küba arasında bazı anlaşmazlıklar ve problem sahaları ortaya çıkmıştır. Bunlar, Quincy Wright tarafından şu ifadelerle aktarılmıştır¹⁵⁸:

- Castro, Amerika Birleşik Devletleri'nin şekere uyguladığı kotaların düşürülmesine misilleme yaparak Küba topraklarındaki Amerika Birleşik Devletleri taşınmazlarını devletleştirmiştir.
- 1954 ve 1962 yıllarında gerçekleştirilen toplantılarda komünizm, Fidel Castro tarafından yönetim şekli olarak belirlendiği için Küba, Amerika Devletleri Teşkilatı'ndan çıkartılmıştır.
- 1961'de Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğiyle Kübalı göçmenlerin komünizm karşıtı olarak yaptığı Domuzlar Körfezi çıkarması ile ilgili, Amerika Birleşik Devletleri, desteği nedeniyle, Birleşmiş Milletler kararları ve Havana Konvansiyonu'na tezat eylemlerde bulunduğu gerekçesiyle bölgede bulunan devletlerce kınanmıştır.
- Amerika Birleşik Devletleri'nce 1960 yılında uygulanmaya başlanan ticari ambargo, 1962 yılı içerisinde, Amerika Birleşik Devletleri limanlarının, Küba ile ticari faaliyeti olantüm deniz taşıtlarına kapatılması biçiminde genişletilmiştir.

¹⁵⁸ Quincebirliği y Wright, "The Cuban Quarantine", The American Journal of International Law, Vol.57, Issue 3, 1963, s.546-547.

- Amerika Birleşik Devletleri'nin Küba hava sahası içerisinde keşif maksatlı uçuş gerçekleştirmesi, bir devletin hakimiyet ve egemenlik alanına, o devletçe izin verilmeden asla girilemeyeceği ilkesine ve ülke bütünlü ile egemenlik haklarına saygısızlık olduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir.
- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Amerika Kıtası'nı vurabilecek menzile sahip füze sistemlerini Küba'da konuşlandırmasının, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na aykırılık teşkil ettiği, barışı tehlikeye düşüren bir güvenlik tehdidi olduğu Amerika Birleşik Devletleri tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ifade edilmiştir.
- Amerika Birleşik Devletleri, söz konusu füzeleri Küba'ya ulaştıracak gemileri engellemek füzelerin de Küba'dan uzaklaştırılmasını temin etmek için abluka uygulanacağını 22 Ekim 1962'de ilan etmiş ve iki gün sonra da bu kararını icra etmeye başlamıştır. Abluka uygulaması Küba tarafınca savaş ilanı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından da şartnamenin ihlali olarak kabul edilmiştir.

3.3.2. Değerlendirme

Zararsız geçiş hakkının aşılması, deniz kuvvetlerine ait gemilerin, silahlarını göstererek başka bir egemen devletin karasularından geçişi uluslararası mevzuata aykırılık teşkil etmektedir. İlaveten, bir devletin kendi sınırlarında yapılan yığınak ve askeri hareketlilikler de sınırın diğer tarafındaki devlete yönelik kuvvet kullanılacağı emaresidir. Bu emareler, karşı tarafa fiili bir müdahale gerçekleşmeden, net bir aykırılık teşkil etmesede, kuvvet kullanım tehdidi olarak değerlendirilebilecek ve tehdit altındaki tarafa korunma maksatlı olarak tedbir alma hakkı doğuracağı barizdir. Hem Khrushchev hem de Castro Amerika Birleşik Devletleri'nin Küba'ya karşı yaptırımlarından ve Domuzlar Körfezi çıkarmasından sonra meşru müdafaa haklarına istinaden füzeleri Küba'ya transfer ettiklerini savunmuşlardır. Aslında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çoğu siyasi karaktere göre;

a.) Amerika Birleşik Devletleri Marksist – Leninist ideolojinin Amerika kıtasında ilerlemesini kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere her yolu ve yöntemi kullanarak engellemek,

b.) Küba içerisinde başta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olmak üzere dışarıdan destekle, Amerika Birleşik Devletleri'ne tehdit unsuru oluşturabilecek askeri bir oluşuma engel olmak,

c.) Özgürlükçü Kübalıların kendi kaderlerini tayin edebilme yani self determinasyon haklarına destek verilmesi zaruriydi.

Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri yetkilileri, tarihlerinde ilk defa topraklarının bu denli yanı başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tehdidini görmekten irrite olmuşlardır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin, Küba aracılığı ile Amerika kıtasındaki mevcut huzur ve barış ortamını bozmak için uğraştığını ve çalıştığını savunmuşlardır. Diğer bir iddia da, Küba'da konuşlandırılan füze sistemlerinin üretiliş ve taktiksel kullanım şekli ile savunma değil de saldırı amaçlı üretildiği, Küba'ya silah yardımı yapılmasının inkar edildiği, silah sistemlerinin Küba topraklarına gizlice sokulması hususlarının savunma maksatlı değil de taarruzi harekate yönelik bir olaya isabet ettiğini öne sürmüşlerdir.

Bir silah sisteminin taarruz veya savunma harekâtına yönelik olduğu konusu göreceli bir durumdur. Şöyle ki söz konusu silah sistemi, bir tehdit unsurunu ortadan kaldırmak maksatlı kullanıldığında bir savunma aracı olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri tarafının söylemleri bu kapsamda yersiz kalmaktadır. Silahların intikalinin gizli olarak gerçekleştirildiği hususunda ise, devletlerin aldığı savunma tedbirlerini ifşa etmelerini beklemenin mantıksızlığı hususu göz önünde bulundurulmalıdır. Savunma tedbirlerinin aleni olarak yürütülmesi, yapılan işin doğasına aykırı bir husustur. Bu nedenle silah sistemlerinin intikalinin gizli yapılması veya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından faaliyetin ifşasının önlenmeye çalışılması, bu harp araçlarının taarruz maksatlı olduğunun sübutu olarak kabul edilemez.

Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından Küba'ya söz konusu füzelerin intikalini ve konuşlandırılmasını Monroe Doktrini'ne aykırı buluyordu. Ancak Monroe doktrini tüm devletin mutlak itaat etmesi gereken bir uluslararası hukuk kuralı değil, sadece ilkeler bütünüdür. Dolayısı ile Monroe doktrinine aykırı hareket ettiği için bir devletin cezalandırılması da söz konusu olamaz.

Füzelerin, Küba topraklarına konuşlandırıldıktan sonra, kullanılması durumunda dahi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin sorumlu tutulması da mümkün değildir.

Nihayetinde Castro yönetimi, illegal olarak faaliyet yürüten terör grubu değildir. Aksine halkından destek gören, topraklarında otorite sahibi, yakın zamanda dış destekle gerçekleştirilen Domuzlar Körfezi olaylarını bastırmayı başarmış ve ülkesi geneline hakim, resmi bir hükümet başkanıdır. Bu doğrultuda Fidel Castro hükümetinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin "*de facto*" organı gibi değerlendirilip; Castro'yu desteklemesi veya satmış olduğu füze sistemlerinden ötürü sorumlu tutulmaması gerekmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri yetkili organları, füze sistemlerinin Küba'ya ulaştırılmasını engellemek saikiyle belirledikleri üç farklı hareket şekli arasından abluka uygulamasının yerinde olacağına kanaat getirmişlerdir. Belirlenen ilk harekât şekli, füzelerin Küba'ya gönderildiği yönündeki kayıt ve somut delillerin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafına ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne iletilerek, bu hareketten vazgeçilmesinin sağlanması olmuştur. Ancak bu hareket tarzı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yapılacak karşılıklı görüşmeleri uzatarak, söz konusu faaliyetlerine devam etmesine veya mevcut sıfatı itibarı ile veto hakkını kullanarak Konseyi çalışamaz duruma getirebileceği olumsuz değerlendirilmiştir. Konunun Birleşmiş Milletler Genel Kurul'una gelmesi halinde Amerika Birleşik Devletleri'nin, diğer üye ülkelerden destek bulamama ihtimali de önemli bir etken olmuştur. İkinci harekât tarzı Küba'nın işgal edilmesi olarak ön plana çıkmıştır. Bu sayede hem Castro yönetiminin sonlandırılması hem de füzelerin Küba'dan çıkartılmasının sağlanması öngörülmüştür. Son harekât tarzında ise, işgal seviyesine ulaşmayan, hava kuvvetleri unsurları ile belirlenen hedeflerin imha edilmesi ve Küba'ya getirilmeye çalışılan, füze sistemlerine ait parça ve ekipmanların gelişinin önlenmesi, veya abluka uygulamasının öne alınarak füze parçalarının Küba'ya gelişinin engellenmesi sureti ile silahların kullanıma hazır hale gelmesine engel olunması hem de gerekli olduğu durumlarda kuvvet kullanımı tehdidi ile mevcut füzelerin sökülmesinin sağlanması olarak değerlendirilmiştir.¹⁵⁹ Harekat tarzlarının değerlendirilmesi neticesinde üçüncü harekat tarzı en çok kabul gören alternatif olarak değerlendirilmiştir.

¹⁵⁹ Louis Henkin, *How Nations Behave: Law and Foreign Policy*, New York, Columbia University Press, 1979, s.286.

Amerika Birleşik Devletleri'nin uygulamayı uygun gördüğü abluka tedbiri, uluslararası mevzuat ve saha uygulaması bakımından örneği bulunmayan yeni bir durumdur. Amerika Birleşik Devletleri hukukçuları, planlanan ablukayı hukuki bir zemine oturtmak için lokal bir sözleşme olan Amerika Devletleri Teşkilatı Şartnamesini kullanmışlardır. Teşkilat bu kapsamda, gereken durumlarda kıtanın güvenliği için müşterek veya bireysel savunma tedbirlerini alma hakkına haiz olarak tanımlanmıştır. Ablukanın uygulanabilmesi için hukuki zemin oluşturduğu savunulurken, Güvenlik Konseyi'nin görevlerini icra edemediği ve, Kore örneğinde kararların Genel Kurulca alınmasına benzer şekilde Kıta ile ilgili konularda kararların Amerika Devletleri Teşkilatı'na alınabileceği, Şartnamenin 53'üncü maddesince kuvvet kullanımına dair kararların Güvenlik Konseyi'nce onaylanması gereği ve bölgesel örgütlerce alınmasının mümkün olmadığına dair hükümler içerse de Amerika Devletleri Teşkilatı'na karar verilen konuların yalnızca tavsiye şeklinde olduğu, bu gerekçeyle de olayın Güvenlik Konseyi'nde görüşülmesinin gereksiz olduğuna vurgu yapılmıştır.¹⁶⁰ Amerika Birleşik Devletleri ayrıca, abluka uygulamasının, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasına zıt düşmediği, çünkü uygulamanın Birleşmiş Milletler amaçları ve prensipleri veya ruhuna uygun olduğunu ileri sürmüşlerdir. Fakat Louis Henkin, tüm bu ortaya atılan gerekçelerin Birleşmiş Milletler Antlaşması'yla uyuşmadığı yönündeki kanaatini açıkça ifade etmiştir.¹⁶¹

Amerikan Başkanı Kennedy 1962 yılının 22 Ekiminde katıldığı bir radyo programı esnasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Küba'ya uygulayacak olduğu, ablukanın hukuki zemini dile getirmiştir.¹⁶² Kennedy, uygulama kararı verdikleri pasif ablukanın Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesinin 3'üncü fıkrası kapsamında, çatışmaların barışçı yollarla çözümünde maksadıyla müracaat edilebilecek alışlagelmiş bir yol olduğu, başka devletlerin egemenliğine, topraklarına ve bağımsızlığı kavramlarına karşı bir tehdit içermediği, bu doğrultuda Antlaşmanın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasıyla uyumsuzluğunun bulunmadığını, kuvvet kullanımını ihtiva etmediğinden Amerika Devletleri Teşkilatı'nın kararı kapsamında

¹⁶⁰ Henkin, a.e., s.290-291.

¹⁶¹ Henkin, a.e., s.291-292

¹⁶² Wright, a.e., s.553.

harekete geçilmesi halinde Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 53'üncü maddesine aykırılık teşkil etmeyeceğini, nihayetinde de halihazırdaki durum karşısında saldırıya evrilebilecek kuvvet kullanımı tehdidi karşısında Amerika Birleşik Devletleri'nin Şartnamedeki 51'inci madde kapsamında meşru savunma hakkını kullandığını ifade etmiştir.¹⁶³

Abluka, pasif olarak, genellikle 19'uncu ve 20'nci yüzyılda uygulaması olan, misilleme amacıyla başvuru bir hareket olarak uluslararası hukuk kapsamında legal kabul edilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere misilleme hareketlerinin taşınması gereken şartlar:

- Yasa dışı uygulamanın sonucu ortaya çıkan zararların tazmini hedeflemeli,
- Güç kullanımı içermeyen yollar tüketilmeli ve sonuçsuz kalmış olmalı,
- Önlemlerin muhtemel zarara denk veya orantılı olmalı,
- Taraf olmayan devletlerin tedbirlerin kapsamı ve etkisi dışında kalsa gereklidir.

Bu kriterler kapsamında, söz konusu pasif abluka kararı değerlendirildiğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Küba'nın hangi uygulamasından kaynaklı bir zararı olduğu hususu açık değildir; ikinci olarak Amerika Birleşik Devletleri, barışçı yolları tamamen bitirmiş durumda değildir, aksine Küba ile diplomatik ilişkileri sonlandırmıştır ve Castro hükümetinin Amerika Devletleri Teşkilatı'ndan çıkartılmasına neden olmuştur. Taraf olmayan devletlerin zarar görmemesi ilkesine gelince, sadece misillemeye bulunan devlet olan Küba'nın araçlarına karşı uygulama yapılması gerekirken; üçüncü bir devlet olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne ait gemilere de misilleme uygulanmıştır. Misillemenin gemilerin durdurulması, ziyaret hakkının kullanılması, incelenmesi ve kaçmaya kalkışanlara veya direnenlere karşı kuvvet kullanılması şeklinde uygulanacağı açıklanmıştır ve bu durum da tedbirler pasiflik limitlerini aşarak, kuvvet kullanımını da ihtiva eden tehditlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin meşru müdafaa hakkını kullanarak Küba'ya bir abluka uygulayabileceği tezi ile ilgili de bu hakkın geleneksel ve tabi bir hak veya Birleşmiş Milletler Antlaşması kapsamında hudutları belirtilen, bir pozitif hukuk kuralı mı olduğu konusu düşünülmektedir. Quincy Wright, Antlaşmanın, geleneksel meşru müdafaa hakkını "silahlı

¹⁶³ Wright, a.e., s.554.

saldırı” şartıyla sınırlandırdığını belirttikten sonra Philip Jessup’tan şu paragrafı alıntı yapmıştır: “51’inci maddedeki sınırlandırma, uluslararası hukukta, devletlerin hareket serbestisini daraltmıştır. Geleneksel hukukta kuvvet kullanılması ile tehdit edilen, ancak henüz silahlı saldırının başlamadığı bir durumda meşru müdafaa hakkına başvurulabilir. Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümleri altında ise, komşu devletin askeri hazırlıklarına ivme kazandırması diğer devletin konuyu Güvenlik Konseyi’nin gündemine getirmesini gerektirir, önleyici kuvvet kullanımını haklı çıkarmaz.”¹⁶⁴ Benzer doğrultuda Henkin de fiili bir silahlı saldırı gerçekleşmeden meşru müdafaa hakkının kullanılmasının uygulamaları çok genişleteceğini, zaten Küba krizi sırasında açık bir tehdidin varlığının bile görülmediğini belirtmiştir.¹⁶⁵

Wright’a cevap niteliğindeki yazısında, McDougal, Wright’ın meşru müdafaa hakkını sınırlandırıcı anlayışla ele aldığını, ablukayı orantılılık ve gereklilik şartları açısından değerlendirmedini belirterek eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir.¹⁶⁶ Öne sürdüğü başlıca konular şöyledir:

- Bir devlet, kendisine karşı açık tehdit oluşturan başka bir devlete karşı zorunlu ve orantılı olmak şartlarına haiz olduğu müddetçe, meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanabilir. Ayrıca gereklilik hali asla kendisine karşı silahlı bir saldırı ile sınırlandırılmamıştır.
- Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı var olan tehdidin asıl kaynağı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’dir. Castro yönetimi, sadece yönlendirilen bir kukladan ibarettir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, yayılmacı bir politika izlemektedir ve füzelerin Ameriak Birleşik Devletleri’nin bu kadar yakınında konuşlandırılması bir çok devlet için devletler için tehlike arz etmektedir. Sovyetlerin mevcut füze sistemlerinin menzillerinin dışındayken, beklenmeyen bir zamanda bu kadar yakınlarına konuşlandırılınca, bu konudaki nicel üstünlüklerini kaybetmek gibi bir korkuya

¹⁶⁴ Wright, a.e., s.560.

¹⁶⁵ Henkin, a.e., s. 293.

¹⁶⁶ Myres McDougal, "The Soviet - Cuban Quarantine and Self-Defense", The American Journal of International Law, Vol.57, Issue 3, 1963, s.597.

kapılmışlardır. Küba'dan, Amerika Birleşik Devletleri istikametine fırlatılabilecek bir füze, ikaz sistemlerini aşarak veya ikaz sistemleri daha devreye girmeden hedefine çok rahat varabilme imkanına sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu duruma engel olmaya çalışması da ikna edicidir.

Wright'ın ticaret olarak yorumladığı füzelerin Küba topraklarında konuşlandırılması, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin bölgede hasım devletine karşı bir üs elde etmeye çalışma gayretini yansıtmaktadır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin örtülü kuvvet kullanma amacına karşı, Amerika Birleşik Devletleri'nin uyguladığı abluka da bu bağlamda orantılılık ilkesine uygundur.¹⁶⁷ Kısacası McDougal önleyici meşru müdafaa hakkının yasal olduğunu savunmuştur.¹⁶⁸

Güvenlik Konseyi'nde yapılan görüşmeler esnasında, delegeler tarafından önleyici meşru müdafaa gündemi tartışılırken, Küba krizinin değerlendirilmesi de yapılmıştır. Ganalı delege söz konusu silah sistemlerinin taarruz maksatlı olarak kullanılacağına dair açık bir kanıt bulunmuyorken ve alternatif yollar bulunduğu için Amerikan Birleşik Devletleri'nin meşru müdafaa hakkına başvurmasının haklı görülemeyeceğini ifade etmiştir.¹⁶⁹

3.4. Süveyş Kanalı Harekâtı (Fransa – İngiltere - Mısır)

3.4.1. Olayın özeti

1956'da Mısır Devleti, İngiltere ve Fransa'nın da hissesi bulunan Kanal Şirketinin millileştirmesini gerçekleştirmiş ve kanal idaresine el koyduğunu ilan etmiştir. İsrail Devleti tarafından 29 Ekim 1956 tarihinde Sina Yarımadası'nın işgali gerçekleştirilmiştir. İşgalin ertesi günü ise Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde, ateşkes ilanı

¹⁶⁷ McDougal, a.e., s. 601-603.

¹⁶⁸ ILC Yearbook, 1980, Vol. 2, s.64

¹⁶⁹ Anthony Clark Arend, "International Law and the Preemptive Use of Military Force", The Washington Quarterly, Vol. 26, No.2, 2003, s.92.

ve üye ülkelerin İsrail'e yardımını tahdit eden bir taslak karar sunumunda bulunmuştur. Ancak karar taslağı Fransa ve İngiltere tarafından "...bu doğrultuda çıkarılacak bir karar çatışma ortamını sonlandırmaz ve kanal bölgesinden geçişleri daha güvenli hale getirmez..." gerekçeleri ile veto edilmiştir. Eş zamanlı olarak bu iki devlet müştereken yayınladıkları ultimatomla çatışan taraflardan çatışmaya son vermeleri, ateşkes ilanı, bölgedeki silahlı unsurlarını geri çağırma kararlarını, bölgenin güvenliğini İngiltere ve Fransa'ya ait askeri unsurlara bırakmalarını istemiştir. Bu ultimatomla bulunan şartların yerine getirilmediği gerekçesi ile Fransa ve İngiltere silahlı unsurları bölgeyi işgal ederek kontrolü ele geçirmiştir. Bu konu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce sonuca bağlanamadığından Genel Kurul'ca görüşülmüştür. Görüşmeler sonucunda ateşkes ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. İngiltere ve Fransa tarafları ateşkes uygulamasını bir müddet sonra kabul etmişler ve çatışma çoğu alanda durmuş, müteakiben bu bölgelere Birleşmiş Milletler Acil Durum Birlikleri yerleştirilmiştir.

3.4.2. Değerlendirme

İngiliz tarafı, icra edilen harekate hukuki gerekçe olarak meşru müdafaa hakkını ileri sürmüştür. İngiltere, müdahale esnasında bölgede bulunan kendi vatandaşlarını ve kanal bölgesindeki haklarını korumayı hedeflemiştir. Bir devletin toprakları dışındaki haklarını korunması ve vatandaşlarının korunması arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Ancak, İngiltere Lordlar Kamarası Başkanı harekâtı şöyle gerekçelendirmeye çalışmıştır: "...Gerçekten değerli ve uluslararası alanda önem taşıyan yabancı mülkiyetindeki bir varlık, bir daha düzeltilemeyecek bir zarar görme tehlikesi altındaysa, yalnızca bu varlığın güvenliğini sağlamak maksadıyla, yabancı bir devletin mevcut düzeni bozarak müdahalede bulunmasının mazur görülebileceği kanaatindeyim." Ayrıca bu müdahaleye üç gerekçeyi şu şekilde sıralamıştır: Bölgedeki İngiltere halkının yaşamlarının güvence altına alınması; İngilizlerin taşındığı deniz taşıtlarının kanal bölgesinden güven içerisinde geçişlerinin sağlanması ve kanal güvenliğinin sağlanması. Aynı açıklamadaki beyana göre; İngiltere, bölgenin kontrolünü sağlamak maksadıyla orantılı güç kullanarak yeterli kuvvetin kullanımını sağlayacaktır. Ultimatomla karşısında olduğunu ifade eden Mısır Devletince ise İngiltere ve Fransa taraflarınca kanal bölgesine yapılacak saldırılara karşılık kuvvet kullanacağını açıklamış olması

nedeniyle Mısır'ın, kullanacağı kuvvet miktarı ile orantılı bir biçimde kuvvete başvuracaktı. Şayet Mısır tarafınca fazla kuvvet uygulanması söz konusu olursa, aynı oranda karşılık verilecekti.

Başkanın konuşmasında başka bir bölümde meşru müdafanın Birleşmiş Milletler Antlaşması içeriğinde yer alması durumunun bu hakkı sınırlandırdığı anlamını taşımayacağını, ancak bu hakkı aleni bir şekilde ifade etmek maksadı ile Antlaşma içeriğine dahil edildiğini söylemiştir...¹⁷⁰

Mısır güçlerine karşı İngiltere tarafınca kuvvet kullanılması, söz konusu olayların ardından yaklaşık üç ay daha sonra olmuştur. İngiltere Başbakanı Eden bu konuyu iki husus ile açıklamıştır: İlkın daha pasif alternatifler denenerek barışçıl yöntemlere başvurulmuş, bu esnada da kuvvet unsuru içeren askeri gücün, harekât için hazırlanması sağlanmıştır. Meşru müdafaa hakkının acil başvurulması gereken bir yöntem olması şartı nedeniyle, mağduriyet yaşayan tarafın saldırı karşısında anında veya makul bir süre içerisinde karşılık vermesi zaruridir. Somut olayda İngiltere, meşru müdafaa hakkının kullanımını olaydan üç ay sonrasına bırakmıştır. İngiltere'nin, Fransa'yla bir arada askerî harekâtına başlaması ve Sina yarımadasının İsrail devleti tarafından işgal edilmesinden hemen sonra başlaması, tüm bu faaliyetlerin önceden planlanarak koordineli olarak yapıldığını ortaya koymaktadır.

Harekât, *ex post facto* ve planlı icra edilmesi nitelikleri ile misilleme olarak nitelendirilebilir. Wright konuyu farklı değerlendirerek, buradaki asıl maksadın, kendisine karşı gelebilen küçük devletin, büyük devlet tarafından cezalandırılması olduğunu vurgulamıştır.¹⁷¹ Bunu doğrular nitelikte, yönetimdeki Nasr'ın politikaları, Mısır'ı yıllarca yöneten İngiltere'nin politikaları ile örtüşmemektedir. Söylemlerin aksine hareketin asıl amacı Nasr hükümetini devirerek İngiltere'nin menfaatlerini sağlayabilmektir. Daha önce incelendiği gibi Küba krizi sırasında asıl mesele Castro yönetimine son vermektir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği de aynı metodu benzer şekilde Macaristan ve Çekoslovakya karşısında uygulamıştır.

Bu husus Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda görüşülürken şu tespitlerde bulunulmuştur:

¹⁷⁰ D.J.Harris, Cases and Materials on International Law, London, Sweet & Maxwell, 1979, s.682.

¹⁷¹ Wright, a.e., s.564.

- Asıl amacı belli olmayan bu eylemin amacı kuvvet kullanılarak ulaşılamaz durumdadır.
- Taraf olan bir devletin önemli olan menfaatlerinin korunması karşı tarafın daha önemsiz görülen menfaatlerinin ortadan kaldırılması sureti ile sağlanamaz.¹⁷²

İsrail tarafı ise, 29 Ekim 1956'da Sina yarımadasına yaptığı saldırının gerekçesi olarak 1948 yılından beri Arap Devletleriyle devam eden savaş haline; kanalın millileştirilmesinden sonra kanal geçişlerinin İsrail gemilerine kapatılmasına; Suriye, Mısır ve Ürdün ordularının tek bir komuta altında birleştirilmelerinin kendisine karşı bir saldırı hazırlığı olduğuna inanmasına ve fedai grupları tarafından İsrail'e yönelik yapılan vur- kaç niteliğindeki terörist saldırıları engellemek için, orantılılık ve gereklilik esasına uygun şekilde sadece terörist unsurların Sina'daki üslerini vurmaya yönelik bir harekat olduğunu, bunun da geleneksel meşru müdafaa uygulamalarında yeri olduğunu savunmuştur.

İsrail'in Mısır'a saldırısı, önleyici meşru müdafaa olarak değerlendirilmiştir.¹⁷³ Fakat Thomas Franck, İsrail'in hiçbir diplomatik çaba harcamadan doğrudan saldırıya geçmesini şüpheyle karşılamıştır. Geleneksel önleyici meşru müdafaa'nın uygulanabilmesi için de ortada çok açık bir tehdit ve gereklilik halinin olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁴

3.5. Entebbe Harekâtı (Uganda – İsrail)

3.5.1. Olayın özeti

27 Haziran 1976'da, İsrail'den başkent Tel-Aviv'den Paris'e gitmek üzere havalanan bir uçak Uçak, Atina'da aktarma yapmasının hemen ardından Yunanistan Hava sahasındayken hava korsanları tarafından kaçırılmıştır. Hava korsanlarının ikisi Batı Almanya ikisi de Suudi Arabistan pasaportu ile seyahat etmekte olan yolculardır. Kaçırılan uçak Uganda'nın Entebbe

¹⁷² ILC Yearbook, 1980, Vol.2, s.42.

¹⁷³ Christine Gray, International Law and Use of Force, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s.112.

¹⁷⁴ Thomas M. Franck, Recourse to Force: State Action Against Threats and Armed Attacks, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s.105.

havaalanına götürülmüştür. Uçak Entebbe'ye Havaalanına iniş yaptıktan sonra hava korsanları tarafından uçakta bulunan yolcular Yahudi olan ve olmayan şeklinde tasnif edilmiş ve olmayanlar serbest bırakılmıştır. Yaklaşık yüz kişilik Yahudi yolcu bu ayrımın ardından uçakta bırakılmıştır. Hava korsanları rehineleri serbest bırakmaları karşılığında İsrail Devleti'nce ceza ve tutuklevlerinde yatan bazı Filistinli mahkumların salıverilmesini talep etmiştir. Uganda kolluk kuvvetleri bu süreçte hava korsanlarına herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Hatta bazı çevrelerce Uganda hükümetinin iddiaları reddetmesine rağmen, hava korsanlarına yardım ettiği ve göz yumduğu da iddia edilmiştir. İsrail Devleti, 03 Temmuz 1976'da bölgeye askeri birliklerini sevk ederek, bu birliklerce gerçekleştirilen operasyonla vatandaşlarını kurtarmıştır. İcra edilen operasyonel faaliyet esnasında dört hava korsanı öldürülmüş, bazı İsrail ve Uganda askerleri de hayatını kaybetmiştir.

Olayın akabinde konu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ele alınmış, bu görüşmelerde Uganda'yı temsil eden Juma Abdullah, Uganda Devleti'nin rehin tutulan yahudilere her türlü yardım ve desteği verdiğini ifade etmiş, ancak İsrail Devleti'nin yapılan insani yardımı göz ardı ederek Uganda topraklarını işgale kalkıştığını iddia etmiş ve Güvenlik Konseyi'nden, İsrail'in kınanmasını ve Uganda Devleti'nin zararlarının tazminini ihtiva eden bir karar çıkartılmasını talep etmiştir. İsrail'i temsil eden Herzog ise, Uganda Devleti'nin Uluslararası yasaların en temel prensiplerinden biri olan egemenlik alanındaki yabancı ülke vatandaşlarının korunması yükümlülüklerini yerine getiremediğini, Taraflar arasında 1970'de imzalanan Hague Konvansiyonu'nun gereklerine aykırılık teşkil eden hareketlerde bulunulduğunu ileri sürmüştür.

3.5.2 Değerlendirme

İsrail, Uganda'nın hava korsanlarını durdurmak ve rehin alınan kişileri kurtarmak için gerekli girişimlerde bulunmadığı ve hatta tam tersine hava korsanlarına yardım ettiği gerekçesi ile, uçağa müdahalede bulunmuştur. Müdahalenin ardından serbest kalan bazı rehineler beyanlarında Uganda yetkililerinin, uçağın havaalanına indirilmesinin ardından, yeni bazı korsanların uçağa binmesine izin verdikleri, korsanların malzeme ve silah bütünlemede bulunulduklarını beyan etmişlerdir. Waldock, kendi ülke toprakları dışında alıkonan

yabancıların kurtarılması maksadıyla icra edilecek operasyonlarda üç ana şartın bulunması gerektiğini ortaya koymuş ve bu hususlar da uluslararası kamuoyunca uygun bulunmuştur. Bunların ilki, bariz bir tehdit unsurunun varlığı, ikincisi tehdidin bulunduğu ülke tarafından bu tehdidi bertaraf edecek herhangi bir girişimde bulunulmaması, üçüncüsü ise icra edilecek operasyonel faaliyetin hedefinin sadece vatandaşları kurtarmak olarak sınırlandırılmasıdır. İsrail Devleti, söz konusu kriz esnasında Entebbe bölgesinde aktarılan bu şartların tümünü sağlamıştır. İsrail'in rehin alınan vatandaşlarını kurtarmak için yaptığı operasyon esnasında Uganda Devleti'nin mutlak egemenlik hakkı bulunan topraklarını geçici ihlali söz konusudur, fakat Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasının ihlaline isabet etmemektedir. Uganda Devleti tarafından tehdit unsuru ortadan kaldırılıp rehinelere serbest kalması sağlanabilseydi İsrail Devleti'nin de söz konusu harekâtı düzenlemesi gerekmecekti. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gündeminde Entebbe Harekâtı tartışılırken, Amerika Birleşik Devletlerini temsil eden katılımcı söylemde bulunmuştur: “Eğer, İsrail Devleti hava korsanlarının isteklerini gerçekleştirip, serbest bırakılmaları talep edilen şahısları salıverseydi, konu kuvvet kullanımına gerek kalmadan çözümlenir miydi?” yanıt olarak da “Esasında olayın öznesi İsrail Devleti değildir, çünkü durum Uganda Devleti'nin sorumluluğudur. Uganda hükümeti, topraklarında bulunan yabancı vatandaşları korumakla mükelleftir. İsrail Devleti'nin hava korsanlarının taleplerini gerçekleştirmesi ile alakalı bir durum değildir” der.¹⁷⁵

İngiltere ve İspanya'nın aralarındaki hakem mahkemenin raportörü olan Huber, tarafların vatandaşlarının ve onlara ait varlıklarının korunmasındaki menfaatleri bazı durumlarda ülkesel bütünlükten önemli bir duruma geçebilir ifadesini kullanmıştır.¹⁷⁶ İlaven, Brierly de “Birleşmiş Milletler'in harekete geçmesi amacıyla tüm çaba harcanmalıdır. Ancak, Birleşmiş Milletler gerekli zamanda müdahil olamayacak durumda ise ve alenen süratle müdahale ihtiyacı mevcutsa, bu halde sorumluluk sahibi tüm devletlerin vatandaşlarının korunması maksadıyla harekete geçmeye hakkı bulunduğu inkâr edilemez. Bu durum yalnızca

¹⁷⁵ Harris, a.e., s.685.

¹⁷⁶ Harris, a.e., s.684.

vatandaşlarına yönelik tehdit unsurunun bertaraf edilmesi ile net olarak sınırlı kalmalıdır”¹⁷⁷ demiştir.

Uluslararası hukukun genel kuralları bakımından yukarıda Huber’in dillendirdiği düşünceye katılmak mümkün değildir. Zaten tüm yazarlar da devletlerin kendi toprakları dışındaki vatandaşlarının kurtarılması maksadıyla gerçekleştirilen müdahalelere ılımlı yaklaşmamışlardır. Örneğin Brierly duruma sürekli temkinli yaklaşım göstermiştir. İnsani gerekçelerle gerçekleştirilen müdahaleleri, ulusal çıkarların korunması maksadına rahatlıkla evrilebileceğini, bu durumun da Birleşmiş Milletler Antlaşması temel amacı olan barışın sağlanması ve güvenlik tehdidini riske edeceğini ifade etmiştir...¹⁷⁸ Henkin de benzer bir düşünceyi ileri sürerek kendisine destek olmuştur.¹⁷⁹

¹⁷⁷ J.L.Brierly, The Law of Nations: An Introduction to the International Law of Peace, Oxford, Oxford University Press, 1942, s.427.

¹⁷⁸ Brierly, a.e., s.301.

¹⁷⁹ Louis Henkin, "Use of Force: Law and U.S. Policy", Right v. Might: International Law and the Use of Force, Ed. By Louis Henkin, New York, Council on Foreign Relations Press, 1989, s.38.

SONUÇ

Devletler arasında kuvvet kullanma yasağı kapsamındaki temel prensip Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasıyla somut hale getirilmiştir. Devletler arasındaki ilişkilerde kuvvete müracaat etme veya buna yönelik tehdit boyutundaki davranışlarda bulunulması açıkça yasak kılınmıştır. Dolayısıyla, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin gerek devletler arası münasebetlerinde ve diğer devletlerin ülkesel bütünlükleri ve politik bağımsızlıklarının gözetilmesi, gerekse telafisi güç her çeşit tehdide veya kuvvete başvurmaktan kaçınması gerekmektedir.

Kuvvet kullanımına yahut bu kapsamdaki tehditlerin yasak kılınmasına ilişkin Antlaşma'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasında savaş teriminin kullanılmadığı görülmektedir. Bunun yerine kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanma tehdidi ifadeleri yer almıştır. Böylece savaş boyutunda olmayan ve içerisinde kuvvet bulunan her tür önlemlerin bu yasağın kapsamında olduğu kabul edilecektir. Maddeye göre kuvvet tehdidinin gösterilmesi ve kuvvette gerçek anlamda başvurulması kesin bir şekilde yasaklanmaktadır. Düzenlemeyle sadece savaş kastedilmemekte, zorlayıcı eylemler dahi devletlerin kaçınması gerekli uygulamaları arasına alınmıştır. Devam eden süreçte de uluslararası kamuoyunda gerçekleşen bazı olayların söz konusu madde kapsamında değerlendirilmesi esnasında da uygulamalar ve genel kabul gören görüşler de bu hususu desteklemektedir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda yasak kılınan kuvvet kullanmanın niteliği konusunda bazı tartışmalar bulunduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, kuvvet kullanma yasağının kapsamında ekonomik ve politik baskıların bulunup bulunmayacağına ilişkin görüşler ortaya atılmıştır. Uluslararası alanda meydana gelen ihtilafların pek çoğunda olduğu gibi, anlaşmazlıklara taraf olan aktörlerin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etme gayreti içerisinde oldukları ve anlaşmazlık konularını irdeleyip değerlendirirken, menfaatlerini destekleyici nitelikte yorumlar ve değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir.

Antlaşma'nın 2'nci maddesi 4'üncü fıkrasında savaş terimi, tehdit ve kuvvet kullanma kavramları hakkında açık bir tanım yapılmadığından bu yasak kapsamında yalnızca silah koşulunun olup olmaması konusunun üzerinde durulmalıdır. Buna göre birtakım zorlayıcı

ekonomik ve politik tedbirlerin uygulanması halinde yasağın kapsamına girip girmeyeceği konusunun tartışılması gerekmektedir. Bize göre Antlaşma'nın girişinde ve çeşitli düzenlemelerde silahlı kuvvetlerden bahsedilmesi ekonomik ve politik baskıları bu yasağın kapsamı dışında bırakmaktadır.

Nihayetinde her ne kadar bazı tanımlamalar yapılmış ve kuvvet kullanımı ile ilgili hususlar belli kaidelere bağlanmaya çalışılmışsa da meydana gelen her türlü ihtilafta, olayın taraflarının da süreç konusunda çok belirleyici olduğu hususu dikkat çekmektedir. Şöyle ki; milli güç bileşenlerinden siyasi güç, ekonomik güç, askeri güç, teknolojik güç, psiko-sosyal kültürel güç vb. gibi alanlarda bariz bir üstünlüğü olan taraf uluslararası aktörlerin değerlendirmelerinin ve uygulamalarının geçerliliği de kendi güçleri doğrultusunda kabul görebilmektedir. Örnek olaylar bölümünde aktarılmaya çalışılan olaylarda makul olmadığı kanaatiyle iletilen bazı durumların yapılan düzenlemeye rağmen hukuki bir müeyyide ile tecziye edilmemiş olması da bu durumun en bariz örneğidir.

KAYNAKÇA

ABİEW, Francis Kofi. *The Evolution of The Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*, Netherlands: Kluwer Law International 1999.

AKİPEK, İlhan. *Devletlerarası Hukuk Bakımından Meşru Savunmanın Mahiyeti ve Benzeri Müesseselerle Mukayesesi*, Ankara, 1955.

AKSAR, Yusuf. *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021

ARAL, Berdal. *Uluslararası Hukukta Meşru Savunma Hakkı*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1999.

BAKIRCIOĞLU, Ö. *Self-defence in International an Criminal War*, Oxon: Routledge, 2011.

BAŞEREN, Sertaç Hami. *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2013.

BOZKURT, Enver. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007.

BROWNLİE, Ian. *International Law and the Use of Force by States*, Oxford: The Clarendon Press, 1963.

BROWNLİE, Ian. *The Use of Force in Self Defence British Year Book of International Law*, 1961.

BYERS, Michael. *Soykırımdan Son Kırıma: Savaş Hukuku*, (Çev. Hasret Dikici Bilgin), İstanbul: Detay Yay., 2008.

CANİKOĞLU, Erhan. “Uluslararası Politika Ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalıcı Kuvvet Kullanma” *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2015, 4 (2), ss. 123-148.

CİVELEK, Jale. “Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması Ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı”. *MHB*, 10(1-2), 13- 47., 1990.

CORTEN, Olivier. *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*, Oxford: Hart Publishing, 2010.

ÇAKMAK, C. *Uluslararası Hukuku: Giriş, Teori ve Uygulama: Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı*, Bursa: Ekin, 2014.

DALAR, M. “Uluslararası Hukukta “Haklı Savaş” Doktrini: Bir Problemin Analizi”. *Muhafazakâr Düşünce*, 4(15), 229-247, 2008.

DEMİREL, Naim. “Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu”. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 0 (1), 2013, ss. 152-172.

DETTER, Ingrid. *The Law of War*, New York: Cambridge University Press, 1989.

DİCKINSON, Rob. “Responsibility to Protect: Arab Spring Perspectives”, Buffalo Human Rights Law Review, v. 20, 2013-2014.

JENNİGS, Robert, ARTHUR Watts. *Oppenheim's International Law*, London: Longman, 2008.

KESKİN, Funda. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998.

NAWAZ, Muhammad Kashif. “Intervention by Invitation and the United Nations Charter”, International Studies, 1959.

NOLTE, George. “Intervention by Invitation”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, online edition, Edit. Rüdiger Wolfrum, 2012.

NOLTE, George. “Intervention by Invitation”, Oxford Public International Law, <http://opil.ouplaw.com>, 2015.

O'HANLON, M.E. Susan E.R. ve Steinberg, J.B. “The New National Security Strategy and Preemption”, <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs/pb113.htm>, 2002, Çevrimiçi Erişim Zamanı, 03.05.2023.

ÖKTEM, Emre. “Afganistan Harekâtı Üzerine Bazı Gözlem ve Düşünceler "Ex iniuria ius oritur ya da abyssus abyssum invocat"”, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55.Yaş Günü Armağanı, İstanbul: Beta Kitabevi, 2002.

ÖRNEK, S. *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, Ankara: Seçkin, 2013.

PAZARCI, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.

SCHRIJVER, Nico. *The Ban on the Use of Force in the UN Charter*. Marc Weller (ed.), *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*, Oxford: Oxford University Press. 2015, ss. 465-487.

SHEN, Jianming. “The Non-Intervention Principle and Humanitarian Interventions Under International Law”. International Legal Theory. v. 7, n. 1, ss.1-32, 2001.

STANİMİR, A. Alexandrov. “Self-Defense Against the Use of Force in International Law”, Netherlands: Kluwer Law International, 1996.

- SUR, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları*, İstanbul: Beta Yayınları, 2006.
- TAŞDEMİR, Fatma. *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları, 2006.
- TAŞDEMİR, Funda. *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları, 2006.
- TOLUNER, Sevin. *Milletlerarası Hukuk Dersleri- Devletin Yetkisi*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1989.
- WIPPMAN, David. “*Treaty-based Intervention: Who Can Say No?*”, The University of Chicago Law Review, Vol.62, 1995, ss. 607-688.
- WIRTZ, James J., Russel, James. A. “*U.S. Policy on Preventive War and Preemption*”. The Nonproliferation Review, Spring, 2003, ss. 1

ÖZGEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri

- Adı Soyadı Oğuzhan ZIVRALI
- E Posta Adresi oguzhanzivrali@icloud.com

Eğitim Bilgisi

- 1999-2003 Kara Harp Okulu / Ankara

Yabancı Dil Bilgisi

- **İngilizce** konuşma (ileri seviye), yazma (ileri seviye), okuma (ileri seviye),dinleme (ileri seviye)
- **Rusça** konuşma (temel seviye), yazma (temel seviye), okuma (temel seviye),dinleme (temel seviye)

Katıldığı Eğitim vb. Faaliyetler

- İleri Düzey Uygulamalı Microsoft Office Eğitimi